

KERKELIJK WEEKBLAD VAN
DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN

AAMBINDER

Een vaste burcht en Psalm 46 [p.5]

Gereformeerde Gemeente Capelle aan den IJssel-West

29/10/2015
jaargang 94

nr **05**

De in Capelle aan den IJssel woonachtige leden van de Gereformeerde Gemeenten kerken aanvankelijk aan de Boezemsingel in Rotterdam. Vanaf 18 april 1935 worden er echter ook kerkdiensten belegd in Capelle aan den IJssel, in een voormalige kolenschuur aan de De Ruyterstraat. Op 23 mei 1951 vindt de instituering tot zelfstandige gemeente plaats en

op 15 september 1953 wordt de huidige 'Moriakerk' (met 435 zitplaatsen) aan de Doormanstraat in gebruik genomen. De gemeente heeft vier keer een eigen predikant gehad. Sinds 16 juni 1996 worden de predikbeurten vervuld door ds. A. Moerkerken. Het aantal leden en doopleden van de gemeente bedraagt 512.

Reformatie: doorgaande bekering

De 95 stellingen die Luther op 31 oktober 1517 aan de deur van de Slotkapel in Wittenberg sloeg, zijn breed verspreid. Er staat veel in dat toelichting vereist en die kan ik niet aanreiken in deze korte meditatie. Wel wil ik graag uw aandacht vestigen op de Bijbeltekst waar in de eerste stelling naar verwezen wordt en die met u overdenken. Hierin klopt het hart van het Evangelie.

Van toen aan heeft Jezus begonnen te prediken en te zeggen: Bekeert u, want het Koninkrijk der hemelen is nabijgekomen

Mattheüs 4:17

ds. C.J. Meeuse,
Goes

De Heere Jezus is na de dood van Johannes de Doper naar Galiléa gegaan, zo lezen we in vers 12 van dit hoofdstuk. Het moet bijzonder aangrijpend voor Hem geweest zijn dat Johannes, Zijn heraut, zijn trouwe werk met de dood had moeten bekopen. Christus wist wat voor Hemzelf weggelegd was: door Zijn dood zou Hij Zijn bruidskerk kopen. Een smartelijke lijdensweg is tegen onze natuur. Paulus schrijft ervan: 'Hoewel Hij de Zoon was, nochtans gehoorzaamheid geleerd heeft uit hetgeen Hij heeft geleden' (Hebr. 5:8). Denk hierbij aan de bittere worsteling in Gethsémané. Als goud komt Hij uit het vuur der beproeving en Zijn liefde tot de eer van Zijn Vader en het heil van Zijn bruid schitteren hier op bijzondere wijze.

De Heere Jezus kwam toen in Kapernaüm wonen en de woorden van Jesaja 9 zouden in Galiléa in vervulling gaan: Een groot Licht zou opgaan voor een volk dat woonde in de schaduwen van de dood. Op welke wijze dat Licht zou schijnen, staat in de woorden van onze tekst: door de komst van het koninkrijk der hemelen. De

Koning van dit koninkrijk was gekomen. In Hem is kracht om de heerschappij van de zonde te verbreken. De bekering die Hij eist, kan Hij dus Zelf geven! Geliefde lezer, heb u dit zo al begrepen? Hij geeft geen bevel tot bekering in het kader van het werkverbond! Dan zou je het zelf moeten kunnen volbrengen. Maar nee, Hij beveelt te doen wat Hijzelf in ons kan werken. Inderdaad, het koninkrijk komt zo wel heel nabij. Zo kan Hij het in ons hart oprichten. Daar mogen we Hem om bidden. Bij Markus staan deze woorden in omgekeerde volgorde: 'De tijd is vervuld en het Koninkrijk Gods nabijgekomen; bekeert u en geloof het Evangelie' (Mark. 1:15). Dan valt het accent duidelijk op de bekering als gevolg van Christus' genadeheerschappij in het hart. Calvijn merkt hierbij op dat Christus 'ons de genade en kracht aanbiedt om die te volbrengen'. De Heere weet van ons dodelijk onvermogen. Hij verwacht niets van onze inspanning, maar van de wedergeboorte die Hij geeft als Hij ons overtuigt van dit Evangelie.

Het is wel opmerkelijk dat Luther op de datum die we als een begin van de Reformatie beschouwen, deze tekstwoorden in zijn 95 stellingen onder de aandacht van de mensen wil brengen. Ook dan gaat het over duisternis; die was er overal door de Roomse dwalingen; maar het Licht van het Evangelie mocht gaan schijnen.

Luthers eerste stelling luidde: 'Toen onze Heere en Meester Jezus Christus zei: 'Doet boete' (Matth. 4:17), wilde Hij dat het hele leven van Zijn gelovigen een voortdurende boete is.' De woorden 'bekeert u' heeft hij vertaald met 'doet boete'. Het gaat om het onmisbare berouw dat ten grondslag ligt aan de omkering op de weg van God af. Bij de bekering gaat het om deze wettelijke omkering. Het woord dat er in het Hebreeuws voor gebruikt wordt, betekent: omkeren op de weg die je gaat. We kunnen dan denken aan een moment, een ingrijpend gebeuren dat in de levendmaking plaatsvindt en dat we 'wedergeboorte' noemen. Meestal verstaan we onder de bekering echter het geheel van wat in een 'orde des heils' aan de zondaar gegeven wordt. Dan rekenen we daaronder het geloof dat gewerkt wordt, de rechtvaardiging van de zondaar, maar bijzonder ook zijn heiligmaking. Daarom zegt Luther dat

In dit nummer

5 Een vaste burcht en Psalm 46

8 Zwingli, de derde hervormer

10 Luther en het Avondmaal

- 2** Reformatie: doorgaande bekering
- 3** Het Schatboek [42]
- 4** De geknechte wil...
Luther contra Erasmus
- 6** Wordt de kloof tussen Rome en Reformatie gaandeweg gedicht?
- 7** Even maar...
- 9** 'Ik ben een onwaardige, arme zondaar'
- 11** Mariaverering, nog zeer actueel
- 12** Luther, de Wittenbergse nachtegaal
- 13** Kerknieuws
- 14** Berichten
- 15** Kerkdiensten
- 20** Hoe moeten we omgaan met rouwgebruiken?

Het Schatboek [42]

Zondag 40: Het zesde gebod: Gij zult niet doodslaan

het hele leven van de gelovigen een voortdurende boete is. In de derde stelling zegt hij: 'Toch gaat het hier niet alleen over de innerlijke boete; ja deze is van nul en generlei waarde als zij niet uiterlijk op allerlei wijzen het doden van het vlees uitwerkt.'

Wij hielden in onze gemeenten vorig jaar een boetedag. Maar een boetedag is te weinig. Een eenmalig schuld belijden is niet oprecht als het geen consequenties heeft voor het hele leven. Dit moeten we kerkelijk beseffen. De houding van een boeteling is niet iets voor even, maar het is een kenmerk van Gods aanwezigheid bij de Zijnen en van Zijn doorgaande werk. 'Ecclesia reformata semper reformanda', zo luidde een bekende uitspraak van de beweging van de Nadere Reformatie: 'de kerk der reformatie moet altijd (weer) gereformeerd worden'. Er was kennis van de neiging altijd weer terug te vallen in zondige gewoonten of te vervallen tot dwalingen. De kerk moet waakzaam zijn in ootmoed, liefde en trouw.

Bij de persoonlijke waarachtige bekering hoort ook doorgaande verootmoediging. Een geoefend kind des Heeren groeit daar niet bovenuit. Integendeel. In de begintijd koestert een bekommerde ziel nog veel verwachting van eigen vermogens tot reformatie, maar de ervaring zal door het werk van de Heilige Geest zijn dat we de bekering niet zullen voltooien. Het gaat niet beter, maar slechter en we worden niet sterker maar zwakker en vrezen vaak dat het nergens op uitloopt; of dat het zelfs op een zwaarder oordeel uitloopt, omdat we steeds meer zonden zien, en de diepe verankering ervan in zondige begeerten. 'Zal het dan nooit eens beter met me worden?' vraagt de ziel zich benauwd af. Het sterven aan het werkverbond moet beleefd worden om een verwachting te krijgen van de Koning van het koninkrijk der hemelen.

Wie kan het wonder verwoorden als we Christus achter Zijn woorden zien staan en het geloofsvertrouwen krijgen om de bekering, niet voor eenmaal maar voor heel ons leven, van Hem alleen te verwachten? En wie de vreugde en vrede als Hij ons als boetelingen aan Zijn doorboorde voeten rust geeft?

Uit: Zondag 40;
HET SCHATBOEK,
Z. Ursinus, deel 2;
Gebr. Koster,
Barneveld 2014

Omdat het leven van de mens het kostelijkste goed is dat de mens tijdelijk bezit, en als het eenmaal verloren is, hier niet weer opgewekt kan worden, wordt in het zesde gebod eerst en voor alles verboden dat men zijn naasten het leven beneemt of doodt.

Wat hier verboden wordt

In het bijzonder: de uitwendige doodslag, die tweeërlei is:

Als iemand een ander, namelijk *zijn naaste*, doodslaat, dat is: het leven beneemt, hetzij met slaan, stoten, vergiftigen, vermoorden, verdrinken of anderszins.

Als iemand *zichzelf* doodslaat of ombrengt, want niemand is heer over zijn eigen leven. Wij mogen deze wachtpost niet verlaten zonder dat onze Overste het wil en uit deze dienst niet scheiden zonder verlof van onze Heere. Wij mogen Gods beeld net zomin schenden in onze eigen persoon, die ook een beeld Gods is, als in onze naaste.

In het algemeen: alle andere zonden die gewoonlijk oorzaken zijn van doodslag of die daarmee enige gemeenschap hebben. Deze zijn tweeërlei:

- *Uitwendige zonden*, die gedaan worden: Met *werken*, als men zijn naaste slaat, kwetst, verminkt, onteert en met blikken of door gebaren smaad aandoet. Met *woorden*, als men zijn naaste met bittere woorden, die dikwijls scherper steken dan een zwaard, scheldt, lastert en allerlei kwaad verwijt.

- *Inwendige zonden*, die binnen in het hart verborgen zijn, want God eist in al Zijn geboden niet alleen een uitwendige, maar ook een inwendige gehoorzaamheid.

Dit zijn vooral de volgende zonden:

Nijd of afgunst, wanneer we niet kunnen uitstaan dat het onze naaste goed gaat

of dat hij voorgetrokken zou worden, maar uit afgunst zijn ondergang en verderf zoeken en wensen.

Haat, die een kwaadwilligheid en vijandschap van het hart tegen zijn naaste is, en regelrecht met de liefde in strijd is. Toorn, die een verbolgenheid van het gemoed is, waardoor de mens tegen zijn naaste ontstoken wordt met een heftige begeerte om hem kwaad te doen, en het onrecht te wreken waarvan hij meent dat het hem door zijn naaste aangedaan is.

Wraakgierigheid, wanneer een mens zijn naaste, die hij benijdt of haat of op wie hij toornig is, niet alleen alle kwaad en Gods wraak in zijn hart toewenst, maar ook niet kan wachten, totdat God Zelf wraak zou mogen doen.

Al deze en andere dergelijke zonden worden in dit gebod ook verboden, want zij zijn als het ware *de wortel* waaruit de doodslagen gewoonlijk voortkomen of voorgenomen worden.

Wat hier geboden wordt

Dit kan gemakkelijk verstaan worden uit het voorafgaande, namelijk alle deugden die met bovengenoemde zonden in strijd zijn. Omdat God in Zijn wet niet alleen eist dat wij het kwaad zullen laten, maar ook het goed zullen doen, is het niet genoeg dat wij onze naaste, zoals tevoren gezegd is, niet doden; maar God, verbiedende de nijd, haat en toorn, gebiedt ook de volgende deugden: *liefde - geduld - vrede - zachtmoedigheid - barmhartigheid - vriendelijkheid - de schade van onze naaste, zoveel als ons mogelijk is, afkeren - goeddoen*.

Niet alleen aan hen die ons goeddoen, maar ook aan onze vijanden. [p.502-506 samengevat]

De geknechte wil... Luther contra Erasmus

Berust de verlossing van de gevallen mens uit de macht van satan, zonde en dood op een wilsbeslissing van die mens, of is ze afhankelijk van Gods genade alleen? Dat is de inzet geweest van één van de grootste conflicten in de tijd van de Reformatie.

ds. W. Visscher,
Amersfoort

Uiteindelijk ging het ten diepste in de Reformatie niet over de paus, de aflaten e.d. maar over het karakter van de vrije genade Gods. Is de gevallen mens geheel afhankelijk van Gods ontferming, of draagt hij zelf ook nog bij aan zijn eeuwige verlossing? Een ingrijpende vraag waarover Luther en Erasmus radicaal en principieel van mening verschilden. Laat ik één enkel element uit dit conflict in de jaren 1524-1525 uitwerken.

Erasmus schreef in 1524 een boek, "De libero arbitrio" (de vrije wil), tegen de theologie van Luther. Hij betoogde daarin dat de 'mens in zaken die de zaligheid of het eeuwige oordeel betreffen een vrije beslissing heeft'. Hij sloot hiermee aan bij gedachten die reeds door Pelagius in de Vroege Kerk werden voorgestaan. Luther heeft Erasmus in 1525 weerlegd in zijn boek, "De servo arbitrio" (de slaafse wil). In dit boek volgt hij Erasmus op de voet en geeft een scherpe weerlegging. Veel dingen worden in het boek van Luther genoemd. In deze korte bijdrage wil ik me richten op het Schriftbewijs van Erasmus en de weerlegging ervan door Luther.

Oude Testament

Erasmus wijst, voor zijn gevoel dat de mens deels zelf verantwoordelijk is voor zijn behoud, onder meer op enkele teksten uit het Oude Testament. Hij noemt Genesis 4:7b: 'en gij zult over hem (de zonde) heersen'. Dat zegt de Heere tegen Kaïn. Ook wijst hij op Deuteronomium 30:15-19 waar

we de woorden lezen 'Kiest dan het leven, opdat gij leeft, gij en uw zaad'. Dat zegt Mozes tegen het volk Israël. Op gehoorzaamheid belooft God het goede. Verder noemt Erasmus nog enkele teksten uit Jesaja (Jes. 1:19), Jeremia (Jer. 15:19) en Ezechiël (Ezech. 18:31 e.v.), waar de Heere zegt geen lust te hebben in de dood van de zondaar, maar dat hij zich bekeert en leeft. Erasmus komt met allerlei teksten waarin we een bevel, oproep of aansporing lezen. Aan dit bevel verbindt hij dat de gedachte dat wat de Heere beveelt ook mogelijk moet zijn, want anders heeft het bevel geen zin. Erasmus ziet de vrije keuze als 'een kracht van de menselijke wil, waar-

door de mens zich kan toewenden tot datgene wat tot eeuwig heil leidt, of zich daarvan afkeren'.

De genoemde teksten - en eigenlijk alle teksten in de Bijbel met een bevel - zouden dat betekenen. Als God tot de goddeloze zegt: 'Kom', dan veronderstelt dat, volgens Erasmus, een zeker vermogen in de mens om ook daadwerkelijk te komen. De oproepen in de Bijbel wijzen op de mogelijkheden in de mens. Dat is de kern van de leer van de vrije wil. Een gedachte die door Augustinus en in zijn voetspoor Luther fel is bestreden.

Het antwoord van Luther

Het eerste waar Luther op wijst, is de algemene gedachte dat de wil van de mens door de zondeval 'haar vrijheid heeft verloren' en dat de wil 'horig is aan de zonde en niets goeds meer kan willen'. Die werkelijkheid wordt op bijna elk bladzijde van de Schrift onderstreept. We mogen - aldus Luther - losse teksten nooit losmaken van het geheel van de Bijbelse boodschap. In de tweede plaats wijst Luther erop dat alle bevelen in de Bijbel wetswoorden zijn. Hij bedoelt daarmee dat hiermee duidelijk wordt gemaakt hoe het behóort te zijn, maar niet waartoe een gevallen mens nog in staat is. God eist dat een mens Hem zal zoeken. Dat behoort hij te doen. Maar door de zonde kan hij dat niet meer. 'Ik (Luther) zei al dat met dit soort uitspraken de mens gewezen wordt op wat hij behoort te doen, niet op wat hij kan'.

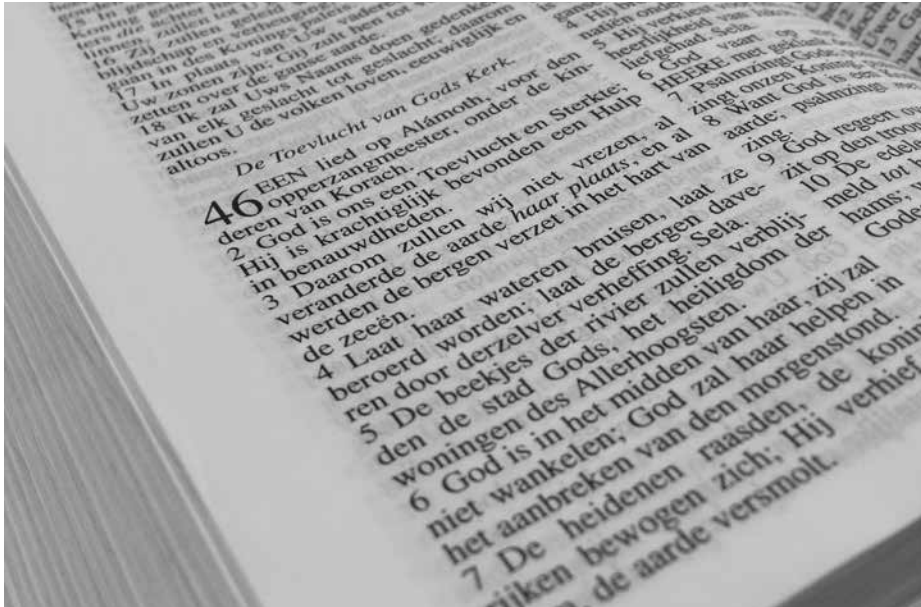
In de derde plaats staan dergelijke teksten in de Bijbel om de mens te vermanen en op te roepen 'zijn eigen onvermogen in te zien'. Een gevallen mens 'moet gaan zien dat het eigen licht en de kracht van de wil niets waard is'. Door de wet, door de bevelen, werkt de Heilige Geest, zo volgt Luther Paulus (Rom. 3:20), kennis der zonde! Appelleren in de prediking is niet bedoeld om mensen iets in handen te stoppen, maar om te laten zien 'hoezeer ons alle kracht ontbreekt'.

Tenslotte is er nog een vierde reden voor de bevelen in de Bijbel. 'Want waar de ellende erkend wordt en waar zij het uitschreeuwt, daar kan God niet anders dan Zich dadelijk ontfermen en te hulp schieten, nabij als Hij is voor de verbrijzelden van hart'.

Oprechte ellendekennis brengt een zondaar bij Christus, Die dadelijk de verbrijzelden te hulp schiet. Het brengt bij Hem alleen. Dat is de actualiteit van Luther anno 2015.

Een vaste burcht en Psalm 46

Luther heeft veel liederen gedicht, maar “Een vaste Burcht” is ongetwijfeld het bekendste: het Lutherlied. Het is een soort parafrase van Psalm 46 en wordt wel genoemd het “strijdlied van de Reformatie”.

ds. J.J. van Eckeveld,
Zeist

Luther en zijn medestrijders hebben momenten gehad dat zij in moedeloosheid geen uitzicht meer hadden, momenten waarop de zaak van de Reformatie hopeloos scheen. Van Luther zijn de bekende woorden, dat men in de Psalmen de heiligen in het hart ziet. Zo leefde in tijden van moedeloosheid Psalm 42 in zijn hart: ‘Wat buigt gij u neder, o mijn ziel, en wat zijt gij onrustig in mij?’ Maar in die tijden van moedeloosheid en uitzichtloosheid sprak Luther dan tot zijn vriend Philippus Melancthon: ‘Kom Philippus, laat ons de 46ste Psalm zingen’. Hij zocht het in zijn moedeloosheid in het Woord Gods. Zoals Christus in Zijn diepste aanvechtingen en in Zijn helse verlatingen op Golgotha in Psalm 22 vond wat in Zijn Middelaarshart leefde. Zo zocht ook Luther het in de Psalmen.

Voorals mag hier dus Psalm 46 worden genoemd. Het bekende Lutherlied is geen berijming, maar wel een weergave van wat Luther vond in Psalm 46. Onder ons wordt het nog veel gezongen bij de herdenking van de Reformatie op 31 oktober.

Helaas moeten we zeggen dat het Lutherlied buiten de gereformeerde gezindte niet veel meer gezongen wordt. Integendeel, men hoort daar negatieve geluiden over dit lied. In een tijd van secularisatie en afbraak van kerken kan men niets meer met dit

strijdlied, waarvan men van oordeel is dat het een anti-rooms karakter draagt.

Daartegenover mogen wij benadrukken dat de bewerking van Psalm 46 in het Lutherlied ten volle het karakter van een psalm behouden heeft. Daarom klopt ook in het Lutherlied het hart van de heiligen. In de weergave van Luther klinkt het krachtige Godsvertrouwen van Psalm 46 duidelijk door. Al trilt de aarde op haar grondvesten, al rukt satan op met zijn legermachten, daar bovenuit mag het klinken: ‘De HEERE der heirscharen is met ons; de God van Jakob is ons een hoog Vertrek. Sela’ (vers 12).

Laten we het Lutherlied maar leggen naast Psalm 46:2. ‘God is ons een Toevlucht en Sterkte; Hij is krachtiglijk bevonden een Hulp in benauwdheden’. We vinden het tweede vers van Psalm 46 hier helemaal in terug: ‘Een vaste Burcht is onze God, een Toevlucht voor de Zijnen! Al drukt het leed, al dreigt het lot, Hij doet Zijn hulp verschijnen!’

We gaan nu naar het zesde vers van Psalm 46: ‘God is in het midden van haar, zij zal niet wankelen: God zal haar helpen in het aanbreken van de morgenstond’. Bij Luther klinkt het: ‘Geen aardse macht begeren wij, die gaat alras verloren. Ons staat een sterke Held ter zij, Dien God ons heeft verkoren. Vraagt gij Zijn naam? Zo weet, dat Hij de Christus heet’.

Hier wordt duidelijk dat Luther in Psalm 46 de komende Christus ziet oplichten. Alleen in en door Christus kan de Heere immers wonen in het midden van een schuldig volk. De reformator uit Wittenberg heeft erop gewezen dat we in het Oude Testament steeds weer moeten zoeken waar we Christus vinden. Hier heeft hij Christus gevonden!

Tenslotte het elfde vers van Psalm 46: ‘Laat af, en weet dat Ik God ben; Ik zal verhoogd worden onder de heidenen. Ik zal verhoogd worden op de aarde’. Hoe trefzeker klinkt het in de weergave van Luther: ‘Gods Woord houdt stand in eeuwigheid en zal geen duimbreed wijken. Beef, satan! Hij, die ons geleidt, zal u de vaan doen strijken!’

Het Lutherlied is ons lief. Laten we het maar zingen bij de herdenking van de Reformatie. Maar laat het bovenal ons gebed zijn of wij hier ook ons eigen hart mogen terugvinden. Want hier klinkt de boodschap, dat wie op de hoge God vertrouwt, zeker op geen zand heeft gebouwd.

Wordt de kloof tussen Rome en Reformatie gaandeweg gedicht?

Er zijn allerlei oecumenische bewegingen die de kloof tussen Rome en Reformatie willen verkleinen. Al sinds tientallen jaren, maar vaak gebeurt het op persoonlijke titel. Ook willen de grote kerken, voorheen Hervormd en Gereformeerd -tegenwoordig PKN- en de Rooms-Katholieke Kerk wel contact. Maar wordt de afstand echt kleiner?

ds. P. Mulder,
Geldermalsen

In het recente verleden leek er best wat te gebeuren, maar als het er op aankwam deden zich vaak spanningen voor. Zo moest bijvoorbeeld een gezamenlijke huwelijksdienst toch per se op roomse wijze worden ingericht, c.q. de mis moest door een priester bediend worden. De laatste tijd lijkt er wat meer beweging te zijn vanaf de officiële roomse kant. Bijvoorbeeld richting Lutherse en evangelische. Er zijn wat gesprekken en over bepaalde thema's verklaart men weleens dat er enige overeenstemming is. Formuleringen zijn overigens vaak vaag en algemeen. En soms moet de vraag gesteld worden of van protestantse kant wel zorgvuldig op de verwoordingen wordt gelet.

Herkenbaar rooms

Weliswaar zijn er op het terrein van de ethiek goede zaken te melden. Het officiële roomse standpunt omtrent abortus, eutha-

nasie, echtscheiding, homoseksualiteit is klassiek te noemen. Voor protestanten die hedendaags willen denken, te conservatief. Voor ons een steun in de rug.

De huidige paus komt vriendelijk over en toont een sociaal gezicht. Intussen heeft hij, volgens berichten die daarover naar buiten kwamen, intern best wat orde op zaken gesteld en misstanden stevig aangepakt.

Wanneer we echter op kernzaken letten, moeten we helaas vaststellen dat Rome niet veranderd is. De uitspraken van het concilie van Trente staan nog recht overeind. De plaats die Maria inneemt en het gezag dat aan de paus wordt toegekend, zijn onverminderd groot.

In het Reformatorisch Dagblad van 11 mei 2015 stond een bericht dat in het kader van ons onderwerp veelzeggend van inhoud is. Het bericht ging over een nieuw handboek voor de prediking dat het Vaticaan recent heeft uitgegeven. De kerngedachte was: de preek blijft ondergeschikt aan de eucharistie. De preek moet kort zijn, geen lezing, niet te abstract, geen exegetisch hoogstandje en niet een persoonlijk getuigenis, zo is de boodschap vanaf het Vaticaan. Historisch gezien is dat niet nieuw. In de eredienst van de Rooms-Katholieke Kerk nam en neemt de preek (in het roomse spraakgebruik 'homilie' genoemd) geen vooraanstaande plaats in. De liturgie van de rooms-katholieke eredienst is geconcentreerd rond de eucharistie. Dit in

tegenstelling tot wat in de protestantse kerken werkelijkheid was en in elk geval in de meer behoudende kerken nog is. Daar staat immers de prediking van het Woord centraal. Zo hebben Luther en Calvijn het voorgestaan. En dat was een radicale breuk met de roomse lijn.

Eucharistie - Prediking

Men spreekt wel van hernieuwde interesse voor de Heilige Schrift sinds het Tweede Vaticaanse Concilie, dat van 1962 tot 1965 gehouden werd. Ook heeft paus Franciscus in 2013 er voor gepleit om veel aandacht te besteden aan het voorbereiden van de preken. Hij deed dat in een "apostolische exhortatie" (aansporing), waarin verschillende paragrafen aan dit onderwerp gewijd werden. Enkele maanden geleden is er een homiletisch handboek uitgegeven dat richtlijnen biedt om op een "passende" manier te preken. Dit handboek is uitgegeven door de Vaticaanse afdeling voor de eredienst en de sacramenten. Het verscheen in opdracht van de paus. Het moet dus gezien worden als de echte bedoeling van Rome in deze.

In dit handboek worden de richtlijnen geplaatst in een breder theologisch kader. En daarin wordt de primaire betekenis van de eucharistie onderstreept. Want 'Christus is werkelijk in de eucharistie tegenwoordig', zo lezen we. En verder: 'Maar slechts "analogisch" (dat wil zeggen: in een zwakkere en afgeleide vorm) in het gepredikte Woord. Het is de eucharistie die mensen verandert'.

Wanneer we dit tot ons laten doordringen, verstaan we dat Rome niet is veranderd. Juist tegen deze opvattingen hebben Luther en Calvijn krachtig stelling genomen. Zij hebben het Woord als hét genademiddel gepredikt. Zij wisten en beleden dat verandering (bekering) van mensen door Woord en Geest plaatsvindt. De overschatting van (en de afgoderij in) de eucharistie door Rome hebben zij nadrukkelijk afgewezen en principieel bestreden.

Wordt de kloof tussen Rome en Reformatie gaandeweg gedicht? Niet omdat Rome in de kern verandert. Helaas is wel waar te nemen dat veel protestanten wat (willen) veranderen in de leer. Zulke ontwikkelingen zijn zeer zorgelijk. 'Bewaar het pand u toebetrouwd'. Dat apostolische vermaan geldt ook vandaag. En dan zijn de gezonde, geestelijke prediking van het onveranderlijke Woord en de zaligmakende werkingen van de Heilige Geest absoluut noodzakelijk.

Een veulen dat ronddartelt

Wanneer Luther vers voor vers het hogepriesterlijke gebed van Joh. 17 verklaart, verbindt hij aan de uitleg van de eerste woorden een pastorale uiteenzetting over de praktijk van het bidden. Dus naar aanleiding van de woorden 'Dit heeft Jezus gesproken, en Hij hief Zijn ogen op naar de hemel.' Samenvattend wil ik u wat laten meelesen uit deze inleiding. De woorden van de hervormer vatten we voor u samen:

'Over Christus' prediking en werken lezen we veel, over Zijn gebeden echter weinig. Joh. 17 is hierop een kostbare uitzondering. In het bijzijn van Zijn discipelen spreekt Hij een buitengewoon vurig gebed uit, waarin Hij Zich als het ware binnenstebuiten keert voor Zijn Vader. Wat een schat heeft Hij hiermee aan Zijn erfenis nagelaten! Laten we er toch op letten, Wie hier bidt, tot Wie Hij bidt en om welke zaken Hij bidt. Met daarbij de grote eenvoud. Zijn praktijk was immers: een eenvoudig gebed is het beste. Dit gebed volgt op een preek. Want wie Gods Woord heeft gebracht moet daarna zuchten om vrucht. Wat blijkt het gebed toch nodig! Wie preekt of luistert naar een preek en niet bidt wordt door de duivel betoverd en is blind. Christus' voorbeeld is zo ondoordringend diep, rijk en breed. Hij slaat Zijn ogen naar de hemel. De uiterlijke gebedshouding doet er blijkbaar ook toe. Zoals de Bijbelse vormen van knielen, op de aarde vallen of staan en omhoog zien. Gebedshoudingen zijn niet voorgeschreven, als je maar met je hart bidt. Zelfs tijdens ons werk. Maar wat murmelen en opdreunen is geen bidden, zonder pit en ziel. Wanneer er echter een vorm is van zingen, hardop spreken of lezen, met de bedoeling de begeerte tot bidden op te wekken dan zijn die vormen goed. Aandachtig in de Schrift wat lezen, écht roepen of zuchten. Ik weet niet hoe het bij u is, maar ik ben niet zo heilig – zelfs niet al zou ik even vroom en geoeftend zijn als sommige andere lieden zich inbeelden te zijn – dat ik zonder het gebruik van Gods Woord, Christus' nabijheid kan ervaren en vurig zijn. Ik moet een Psalm of een ander Schriftwoord voor me neerleggen. Anders krijg ik geen moed en geen zin. Duidelijk, dat we het uiterlijke gebed niet kunnen missen. Weet u hoe dat komt? Omdat onze gedachten zo vreselijk snel afdwalen. Zo erg zelfs dat wanneer we aan de gekruisigde Christus willen denken, plotseling de gedachte aan een goudmijn of aan Spanje in ons opkomt. Hoe lang kunt u stilhouden bij één gedachte? Dan schrik je van jezelf. Een mensenhart tijdens het gebed is als een veulen dat ronddartelt. Onrustiger dan de wind en waterfloeden. Probeer het eens uit, om één keer het onze Vader te bidden zonder aan iets anders te denken of af te dwalen. Wat mij betreft, ik moet eerlijk bekennen: ik kan het niet. Kijk, dáárom zijn nu uiterlijke gebedswoorden en gebedshoudingen zo nodig! Om onze gedachten te concentreren. Om een boom of een muur te hebben om u aan vast te houden. Ik heb voor het bidden het Woord nodig. Wacht u ervoor God aan te spreken buiten Zijn Woord om. Hoewel ik goed weet, dat slechts uiterlijk bidden ijdel geklets is. Maar om nu in alle ernst te vragen wat ik zelf niet heb: geloof en ootmoed. Veracht toch de gebedswoorden van de Middelaar niet. Hobbel er niet over heen. Acht de gebedsvorm toch niet gering'.
Voelt u aan waarom déze Luther zo tot het hart spreekt?

v. A.

*) Zie Maarten Luther over het hogepriesterlijke gebed, een verklaring van Joh 17, vertaald en ingeleid door drs. K. Exalto, Houten, 1989, pagina 27 – 33.

Zwingli, de derde hervormer

Hervormingsdag. Onwillekeurig komen de namen van Calvijn en Luther in gedachten. Calvijn staat het dichtste bij, de verbondenheid met hem is het grootst. Ook weten we ons innerlijk verbonden met Luther. Maar hoe is dat met Zwingli? Zwingli is minder bekend, maar de vraag is of dat wel terecht is. Laten we wat dingen nagaan over de derde hervormer Huldrych Zwingli.

ds. R.A.M. Visser,
Terneuzen

Huldrych Zwingli wordt op 1 januari 1484 als boerenzoon geboren in het Zwitserse Wildhaus. Hij studeert in Bern, Wenen en Basel en begint in 1506 zijn ambtelijke werkzaamheden als pastoor in Glarus. Zwingli staat dan nog onder invloed van de humanist Erasmus, die hij ontmoet heeft tijdens zijn studie in Basel.

In 1516 wordt hij pastoor in Einsiedeln. In deze tijd leest hij Erasmus' uitgave van het Nieuwe Testament in het Grieks. Hij heeft dan ook een briefwisseling met Erasmus. Echter, al snel rijzen er bij Zwingli twijfels over bepaalde opvattingen van Erasmus. Erasmus ging er vanuit dat de tekst van de Bijbel een 'meervoudige' betekenis zou hebben. Zwingli wil echter niet weten van een 'geheimzinnige, allegorische' betekenis van de tekst. Hij schrijft: 'Men moet de bedoeling van God alleen maar uit Zijn eenvoudig Woord kennen'. Want de letterlijke verklaring is al de 'geestelijke'.

Deze gedachtegang zal fundamenteel blijken te zijn wanneer we de verdere levensgang van Zwingli zien. Met name als het gaat over zijn opvattingen rond het Heilig Avondmaal. We zien namelijk dat Zwingli door het lezen van de Bijbel en het bestuderen van vooral Augustinus ook meer en meer gaat twijfelen over de roomse leer.

Doorbraak

Zwingli wordt in 1519 priester van de Grossmünsterkerk in Zürich. In die tijd was het de gewoonte om te preken volgens een van bovenaf vastgesteld schema van teksten. Maar daar breekt hij mee. Hij gaat de Bijbel doorlopend bepreken, te beginnen bij Mattheüs 1. In deze jaren preekt Zwingli bijna dagelijks.

Het zelfstandig onderzoek van de Bijbel maakt hem van humanist tot reformator. Want in de volgende jaren is er een doorbraak naar de leer van de Reformatie. Allerlei invloeden werken hierin mee, onder meer die van Luther. Vooral het verslag van het dispuut in Leipzig van 1519, waarbij Luther als enige en hoogste autoriteit het Woord van God aanwijst, raakt hem diep. De invloed van Zwingli op de bevolking neemt daarna snel toe.

1522 is een belangrijk jaar voor Zwingli. Hij treedt dan in het geheim in het huwelijk met Anna Reinhardt. Terwijl in datzelfde jaar de breuk met Erasmus definitief wordt. Luther was namelijk inmiddels door de paus in de ban gedaan. De humanisten stonden nu voor de keus: het hoofd in de schoot leggen, ondanks alle kritiek op de kerk, of komen tot reformatie. De humanisten kozen het eerste. Zwingli daarentegen

wordt steeds verder geleid op de weg naar het tweede.

Allerlei factoren spelen daarbij een rol, onder meer drie godsdienstgesprekken in 1523 en 1524. Hij schrijft ter verdediging vooraf zijn 67 "Schlussreden" (stellingen). In de leer die daarin naar voren komt, verschilt hij niet van Luther, behalve wat betreft zijn opvatting over het Heilig Avondmaal. Deze stellingen worden later uitgewerkt in wat je nu zou noemen een korte dogmatiek en ethiek.

Tragiek en levenseinde

In 1529 worden er in Marburg gesprekken gevoerd over de verschillen in de Avondmaalsleer van Luther en Zwingli. In het jaar 1525 geeft Zwingli namelijk een brief van Cornelis Hoen, advocaat bij het Hof van Holland in Den Haag, over het Avondmaal uit. Luther koesterde verachting voor deze brief. Zwingli is echter geestdriftig over de uitleg van Hoen over de betekenis van het woordje 'is' in de woorden 'Dit is Mijn lichaam'. Hoen stelt namelijk dat dit wil zeggen: dit betekent Mijn lichaam. In het godsdienstgesprek van 1529 in Marburg kunnen Luther en Zwingli elkaar echter niet vinden. Men kwam wel dicht bij elkaar: het lichaam van Christus is in het Avondmaal. Luther zelf ontwierp deze formule en zocht er ruimte in om vast te houden aan de letterlijke aanwezigheid van Christus in het Avondmaal. Zwingli kon zich er echter niet mee verenigen. Voor hem ging het om de aanwezigheid van Christus in het Avondmaal in de herinnering van de mensen en wordt de geméente zichtbaar als lichaam van Christus rondom Woord en sacrament.

Het gesprek eindigt helaas bitter. Luther kon hooguit christelijke, maar geen broederlijke liefde beloven. Hij moet hebben uitgeroepen: U hebt een andere Geest dan wij! Dit gebrek aan overeenstemming heeft de zaak van de Reformatie in Zwitserland erg verzwakt. Het is mede de aanleiding geworden tot Zwingli's tragische dood op het slagveld nabij Kappel in 1531.

Betekenis

Ik wil op twee dingen wijzen waarin Zwingli belangrijk voor ons is.

In de eerste plaats: Zwingli's enige doel was de vrije prediking van het Evangelie, overal. Want hij was diep overtuigd van de kracht van het Woord van God.

In de tweede plaats: Zwingli heeft zelf gezegd dat de Reformatie in Zwitserland niet zozeer gebeurde op bevel van de geestelijkheid of van de overheid. Maar veel meer op verlangen van het volk. Geldt dat nu ook ons?

‘Ik ben een onwaardige, arme zondaar’

Luther, een man van het gebed

Het gebed hoort bij het nieuwe leven dat God werkt in het hart. Ook bij Maarten Luther heeft het een belangrijke plaats gehad. In dit artikel komen enkele zaken uit het gebedsleven van de reformator aan de orde.

ds. S. Maljaars,
Sommelsdijk

Als jong student in Eisenach begon Luther iedere morgen zijn studie met gebed.

Allereerst kent Luther zijn persoonlijke gebeden. Daarin heeft hij een leerschool doorlopen. Bidt hij eerst tot de heiligen, later mag hij door genade God Zelf aanroepen. Dan leert hij pas wat bidden is. We weten dat Luther als jong student in Eisenach iedere morgen zijn studie begint met gebed. Hoe drukker hij het heeft, hoe meer hij bidt. Het is een voorbeeld voor ons allen, ook voor onze jongeren. Hoe beginnen wij onze werkdag of studiedag?

Priester in het gezin

Daarnaast zijn er de gebeden van Luther als priester in zijn gezin. Al vroeg leert hij zijn kinderen om de Heere te danken voor Zijn bewaring en te bidden om Zijn genade en bescherming. Ook de tafelgebeden vinden plaats. Nemen wij in ons gezin voor deze gebeden werkelijk de tijd? Heel belangrijk is het bidden voor de toekomst van de kinderen. Luther houdt ons

voor dat we bijvoorbeeld moeten bidden om een goed huwelijk voor hen. Zijn wij als ouders zo bezig met onze kinderen als het gaat om de belangrijke beslissingen in hun leven?

Ambtelijke gebeden

Verder zijn er vele ambtelijke gebeden door de reformator opgezonden. Bijzonder op keerpunten in zijn ambtelijk leven heeft Luther gebeden. Krachtig is het gebed in de dagen van de Rijksdag te Worms (april 1521): ‘Ach God, ach God, o Gij mijn God, sta mij bij tegen het verstand en de wijsheid van de hele wereld. Doe Gij het, U moet het doen, U alleen. Het is toch niet mijn zaak, maar Uw zaak.’

Ook voor anderen smeekt de hervormer. Als zijn vriend Melanchthon in juni 1540 tot nabij de dood gekomen is, bidt Luther vurig tot God. De Heere geeft uitkomst. Op de hem eigen wijze zegt Luther: ‘Phillip, je moet onze Heere God nog langer dienen.’

Zo bidt Luther altijd met het oog op het welzijn van Gods Kerk. Die zaak gaat hem ter harte!

Geschrift

Luther geeft in zijn geschrift ‘Eine einfältige Weise zu beten’ (1535) onderwijs op welke wijze er moet worden gebeden. Dit werkje is gericht aan zijn vriend Peter Beskendorf, kapper en arts te Wittenberg. Luther wijst erop dat het gebed ‘s morgens het eerste en ‘s avonds het laatste werk moet zijn. We moeten het gebed ook niet steeds uitstellen, want dan komt er vaak niets meer van.

Op tere wijze geeft Luther aan dat vanaf het begin van het gebed ootmoed de gestalte van het hart dient te zijn: ‘Ach, hemelse Vader, U lieve God, ik ben een onwaardige, arme zondaar, niet waard dat ik mijn ogen of handen tot U ophef of bid’. Is het niet een kenmerk van het ware gebed dat de bidder leert zo buigen voor God? Tegelijkertijd wil de Geest der genade en der gebeden in het hart van de bidder de kinderlijke vrijmoedigheid werken: ‘Maar omdat U ons allen hebt geboden om te bidden en daarop ook verhooring hebt beloofd (...) zo kom ik op dit Uw gebod om U gehoorzaam te zijn en verlaat mij op Uw genadige belofte.’

Leert de Heere Zijn kinderen ook niet iets van die heilige vrijmoedigheid in de toenaadering tot Zijn troon?

Orde

Heel praktisch is Luther als het gaat over de orde in het gebed. Hij geeft de raad om het ‘Onze Vader’ als leidraad te nemen. Iedere bede kan dan worden uitgebreid met eigen woorden. Bijvoorbeeld bij de eerste bede, ‘Uw Naam worde geheiligd’: ‘Lieve Heere God, bekeer hen die nog bekeer moeten worden, zodat zij met ons en wij met hen Uw Naam heiligen en prijzen (...). Weer echter hen die zich niet willen bekeren, opdat ze ophouden Uw heilige Naam te misbruiken, te ontheiligen en te ontteren en de arme mensen te verleiden’. Zo worden de gedachten geordend in het spreken tot de Heere.

Deze orde kan ook gevolgd worden met de Tien Geboden. De bidder moet de leer van ieder gebod overdenken en er vervolgens een dankzegging, een belijdenis en een gebed van maken. Dit kan ook zo met de Twaalf Artikelen en met de Psalmen gebeuren. Zo smeekt de bidder tot de Heere met woorden uit de Schrift.

We mogen zeggen dat Luther een man van het gebed was. Kan het ook van ons gezegd worden: ‘Want zie, hij of zij bidt?’

Luther en het Avondmaal

Wij kennen Luthers standpunt over het Heilig Avondmaal. De aanwezigheid van Christus in de tekenen van het Avondmaal wordt een grotere plaats toegekend dan wij, Calvinisten, menen dat Schriftuurlijk verantwoord is.

A. Jobse,
Dordrecht

Zijn boekje "Gedenk Zijn wonderen" wil echter een 'pastorale handreiking voor de viering van het Heilig Avondmaal' zijn. Als zodanig is het toch de moeite van het lezen waard. Ook al omdat je er de verfrissende taal van de reformator in herkent. Uitgangspunt van deze overdenking is Psalm 111.

Luther betreft Psalm 111 op de viering van het Pascha en de uittocht uit Egypte. Hij meent dat het passend zou zijn om deze Psalm tijdens of na de viering van het Avondmaal te zingen. 'Want ons Pascha vieren wij zo vaak wij het Avondmaal vieren', zegt hij. Wil deze Psalm niet helemaal voor niets in het Psalmboek staan, moeten wij hem wel betrekken op het Avondmaal, is de stellige mening van Luther. Onder meer

omdat het sacrament bediend wordt 'in de raad en vergadering der oprechten' (vers 1). Het Avondmaal dient uitsluitend bediend te worden in de gemeente.

De woorden uit vers 4: 'Hij heeft Zijn wonderen een gedachtenis gemaakt', verbindt Luther met het: 'Doet dat tot Mijn gedachtenis'. Hij benoemt het dan als 'een lasterlijke misdaad dat men van de mis een offer gemaakt heeft', terwijl het juist een gedachtenismaaltijd moet zijn vanwege ontvangen genade. Dit betekent een 'in het openbaar belijden van de onuitsprekelijke wonderen die God ons door Christus gedaan heeft. Wij waren namelijk in de zonden verdoemd, in de dood verloren, onder de duivel gevangen. Daarvan heeft Hij ons door Zijn bloed en dood gered'.

Hij wekt de ware christenen op om dit sacrament niet ondankbaar te verachten, alsof wij het helemaal niet nodig hebben. 'Zo maken wij de dierbare Christus met Zijn kostbare bloed en Zijn onmetelijke wonderdaden tot iets gerings'. Christus heeft het Avondmaal niet uit toorn of ongenade ingesteld, maar het getuigt van enkel genade en barmhartigheid. 'Want wat is het lijden van Christus anders dan louter genade en barmhartigheid, die ons door het sacrament aangeboden, aangereikt en gegeven wordt?'

Zo komt Luther tot vers 5: 'Hij heeft degenen die Hem vrezen, spijs gegeven'. De toevoeging 'die Hem vrezen' staat er niet voor niets, zegt hij. Er zijn mensen die de genade van God gebruiken tot een deksel voor hun boosheid. 'Aha - zeggen ze - is het louter genade en barmhartigheid? Dan wil ik ook aangaan, ik hoef niet te vrezen'. Echter, 'ze hebben noch honger noch dorst naar genade'. Als hij komt tot de woorden: 'Hij gedenkt in der eeuwigheid aan Zijn verbond', merkt Luther op: 'In het sacrament is dus niet alleen spijs, maar ook het Woord van God'. Hij citeert de woorden van Christus: 'Dit is de drinkbeker van het Nieuwe Testament'. Testament en verbond is hetzelfde woord in het Hebreeuws. Het is niets anders dan het Evangelie van Gods genade.

Vanaf vers 7 van Psalm 111 gaat het over de werken van Gods handen. Het is als het ware de toepassing van de leer die tot nu toe is behandeld. We laten Luther aan het woord: 'Onze HEERE is de Timmerman, wij zijn het hout. Het werk is het dierbare, heilige kruis, dat moet volgen op de leer van het Evangelie. Hier timmert en werkt Hij aan ons. Hij schaaft en snijdt aan ons om de oude mens in ons te doden, samen met zijn wijsheid, verstand, heiligheid, ja met zijn zonden, om ons zo volkomen te bewerken, dat wij een nieuw schepsel worden. Daar heeft Hij grote bijlen, zagen en wiggen voor nodig, want het is een oude, stugge balk en deugniet, die oude Adam... Dit werk van God duurt tot de dood. Door dit werk is de christenheid zo groot en sterk geworden...!'

Vanuit vers 8 toont Luther aan dat Gods werken altijd en eeuwig bewaard worden. 'Gods Woord blijft eeuwig. En als God het niet zo stevig en sterk vasthield en het van ons afhing, zou uiteindelijk van de hele Heilige Schrift of het Evangelie geen woord overgebleven zijn. Ook de Doop en het Avondmaal zouden er niet meer zijn...! In vers 9 'looft de dichter God dat Hij Zijn christenen niet voor altijd in de kwellingen laat zitten en voortdurend laat plagen'. 'God verwerpt Zijn christenen niet, ook al zijn ze zwak in het geloof of gebrekkig in het leven'.

En dat alles vindt zijn oorzaak in het feit dat Gods genadevolle Verbond niet is gegrond op onze verdienste, maar op Zijn Woord.

N.a.v. "Gedenk Zijn wonderen. Pastorale handreiking voor de viering van het Heilig Avondmaal", Maarten Luther; uitg. De Banier, Apeldoorn; ISBN 978 946 278 2266; 87 blz.; € 11,95.

Mariaverering, nog zeer actueel

Soms hoor je mensen beweren dat de Rooms-Katholieke Kerk steeds meer naar de Bijbelse lijn toebuigt. Hoe moeten we dat zien? Kardinaal Eijk heeft onlangs op deze vraag een duidelijk antwoord gegeven: 'De geloofswaarheden die het concilie van Trente in de 16e eeuw vaststelde, zijn nog 'onverkort' van kracht'. We willen de juistheid van zijn stelling illustreren aan de plaats die Maria in de roomse theologie en devotie inneemt.

ds. G. Clements,
Gouda

Ochtend- gebedje

Om jong een ochtendgebed
in te scherpen:

In mijn bedje, warm en zacht
Sliep ik rustig deze nacht.
En nu ik weer op mag staan,
Wil nu, Heere, met mij gaan.

Geef dat ik op deze dag
Heel veel aan U denken mag.
Leer mij leven zo 't behoort;
Leidt mij door Uw Geest en Woord.

'k Vraag U, Heere, allermeest
Om bekering door Uw Geest,
Zodat ik U ied're dag
Door genade dienen mag.

Amen.

Op de wijs van 'ik ga slapen, ik ben moe.'

De Mariaverering heeft eeuwenlang een grote plaats gehad in de kerk van Rome. Vanaf de Middeleeuwen staat Maria bekend als 'de koningin des hemels'. In een encycliek van paus Leo XIII (1897) staat: 'Er is voor iedere gelovige niets heiligers en heerlijkers dan de verering van Maria'.

Twee nieuwe dogma's hebben de verering van Maria sterk bevorderd. "Maria's onbevleete ontvangenis" is afgekondigd in 1854 en "Maria's ten hemelopneming" in 1950. Deze twee dogma's suggereren dat Maria zondeloos is geboren en ook heilig heeft geleefd, zodat zij niet behoefde te sterven.

Aanbidding en verering

Een geheel andere toon komen we tegen bij de reformatoren. Prof. H. Bavinck schrijft in zijn bekende Dogmatiek: 'Het is tegen deze mensvergoding dat de Reformatie in verzet kwam'. Spreekt men Rome hierop aan, dan heeft deze kerk het antwoord snel gereed. Zij onderscheiden tussen aanbidding (alleen aan God), verering (heiligen) en supervering (Maria). Maar zou dit onderscheid door het gewone volk worden verstaan? Zou een eenvoudige boer uit Brabant dit verschil beseffen als hij zijn Ave Maria bidt? En dan nog geldt dat de Bijbel van een 'superverering' van Maria niet weet. Maria weet van ons niet en zij kent ons niet (naar Jes. 63:16).

Medeverlosseres

Er wacht nog een derde dogma over Maria, namelijk haar medeverlossing. Velen begeren dat dit dogma officieel wordt afgekondigd, maar zover is het nog niet gekomen. Een reeks van pauselijke uitspraken laat wel zien dat het leeft. Benedictus XV (1914-1922) schreef: 'Zij heeft met haar Zoon meegeleden. Zij heeft haar Zoon geofferd, zodat men terecht kan zeggen: Maria heeft samen met Christus het menselijk geslacht verlost'. Schokkende woorden!

Hoe komt de Rooms-Katholieke Kerk zover om in Maria een medeverlosseres te zien. Ze fundeert dit op haar antwoord aan Gabriel: 'Mij geschiede naar uw woord' (Luk 1:38). In het Latijn staat: 'fiat'. Ze heeft als het ware haar 'fiat' gegeven aan het verlossingswerk. Zij offerde haar Zoon en nam op deze manier gewillig deel aan de lijdensweg. 'Haar smart vloeyde samen met Zijn smart. Haar offer met Zijn offer. In dit medeverlossend lijden ligt de grondslag van haar bemiddelende rol' (Lumen Gentium, 1964).

Calvijn

Wat moeten we op dit alles antwoorden? In ieder geval is Rome beslist niet naar de Bijbelse lijn toegebogen. De traditie heeft het ten aanzien van Maria nog helemaal voor het zeggen. De Schrift spreekt weliswaar met hoogachting over de moeder des Heeren, maar op een heel andere wijze. Zij is 'de begenadigde onder de vrouwen'. Deze groetenis plaatst haar onder degenen die van genade moeten leven. Maria staat niet op eenzame hoogte van verdienstelijke heiligheid, maar ook zij had een Zaligmaker nodig. Ze doet daar ootmoedig belijdenis van in haar Lofzang.

Calvijn geeft alle aandacht aan deze nederigheid. Hij noemt Maria een goede lerares op de school van de nederigheid. En wij zijn pas een goede leerling als ook wij begerig zijn naar de toepassing van het Woord. 'Mij geschiede naar uw Woord'.

Calvijn schrijft overigens zelden over de roomse Mariaverering. Wel schrijft hij veel over een andere verering, namelijk onze neiging tot zélfverering. 'Ieder mens is geneigd zichzelf te vereren'. 'Een mens streeft zichzelf, maar de Heere weegt de harten'. Zo raakt dit onderwerp ons allen. Het is alleen in de weg van de verootmoediging dat de Heere Zijn genade bewijst, zoals Maria zingt in haar Lofzang:

*Maar Hij verhoogt en hoedt
Het nederig gemoed,
Waarin Zijn Geest wil wonen.*

Luther, de Wittenbergse nachtegaal

Het is één van de grootste verdiensten van Luther geweest dat hij de religieuze kerkmuziek weer nieuw leven ingeblazen heeft. Immers, hij leerde de christelijke gemeente weer zingen in de volkstaal. Daarmee legde hij de basis voor de reformatorische kerkmuziek, ook voor nu.

H. van Grol,
Scherpenzeel

Zelf dichtte Luther psalmen, gezangen voor kerkelijke feestdagen, liederen behorend bij zijn catechismus en andere geestelijke gezangen. Als geen ander begreep hij hoe belangrijk het was dat de mensen in de kerk en ook persoonlijk de lof van de Heere in hun eigen taal kunnen zingen. Persoonlijk was het zingen voor Luther ook een onderdeel van zijn (geestelijk) leven. Als hij in nood was - en dat gebeurde nog weleens - dan ging hij zingen. Van hem zijn ook diverse uitspraken bekend over het (geestelijk) nut van het zingen. Zo stelde hij dat muziek de beste lafenis is voor een bedroefd hart, waardoor het weer tevreden, verfrist en verkwikt wordt.

Het boek "De Wittenbergse nachtegaal", dat mijn oud-docent en oud-collega E. Kooijmans schreef over de wereld van Luthers liederen, laat diverse facetten zien van de inhoud en achtergronden van de muzikaliteit van Luther. Het is een prachtige uitgave geworden met als grootste verdienste de integrale publicatie van de teksten in het Duits en Nederlands met muziekannotaties van 36 liederen van Luther. Daaronder veel bekende, bijvoorbeeld het ontroerende "Aus tiefer Not schrei ich zu Dir" (een bewerking van Psalm 130) tot onbekende, maar zeker waardevolle liederen als "Mitten wir im Leben sind".

Wie van (kerk)muziek houdt, of de muzikale activiteiten van Luther wil bestuderen, kan niet om dit boek heen. Kooijmans heeft het uitgegeven, omdat de liederen

een goed beeld geven van de geestelijke beleving en strijd van de reformator. Bovendien is de muzikaliteit van de reformator wel eens wat ondergesneeuwd door de aandacht die er uitging naar zijn theologisch werk. Maar als ergens de theologie van Luther oprecht en innerlijk bezielend naar voren komt, dan is het wel in zijn liederen! God is in Christus een zondaar genadig, zonder de werken van de wet.

Tenslotte heeft Kooijmans het boek ook uitgegeven met het oog op de 500-jarige herdenking van de Reformatie in 2017. Het zou - volgens hem - jammer zijn als de liederen zouden ontbreken. Een terechte conclusie!

Het boek is overigens mede tot stand gekomen dankzij adviezen vanuit de Lutherse kring. Emeritus predikant ds. H. Mudde heeft veel waardevolle adviezen gegeven. Hij was één van de sprekers tijdens de officiële presentatie van het boek in de historische koepelkerk in Renswoude.

Het boek kent een duidelijke indeling. Het tweede deel vermeldt de teksten van Luthers liederen met hun melodie. In het eerste deel geeft Kooijmans een toelichting in de stijl die hem eigen is: breedsprakig en gedetailleerd. Dat laatste heeft wel het voordeel dat de lezer veel te weten komt over de wat ik zou willen noemen 'couleur locale' van Luthers liederen.

Wie is de man achter de liederen? Waarom dicht en zingt hij zó? De verbondenheid van het leven, werk en de theologie van Luther met de liederen komt zo goed naar voren. Nadeel is, dat er ook veel informatie gegeven wordt die in levensbeschrijvingen over Luther of in handboeken ook te vinden is.

Sterk punt van het boek is de toelichting op de context van de liederen, waarmee het eerste deel sluit. De ordening is die van de oudste liederen van Luther via de psalmen - waarvan Psalm 130 heel bekend geworden is - naar de lijn van het kerkelijk jaar. Het eindigt bij de liederen over de dood. Voor Luther is dat overigens een slapen in Gods hand: midden in de dood zijn wij door het leven omvangen.

Tenslotte is de wens van de schrijver dat dit boek de belangstelling voor het lied van de grote hervormer in brede kring stimuleert en dat het kennisnemen van het poëtisch erfgoed van Luther velen tot zegen mag zijn. Daar sluit ik me van ganser harte bij aan. In onze kerken kennen wij de muzikale traditie van Luther niet zo, omdat we wat de kerkmuziek betreft meer in de lijn van Calvijn staan. Voor het zingen tijdens de erediensten is dat een duidelijke Bijbelse lijn. Maar daaromheen kunnen de liederen van Luther ook onze muzikale traditie extra rijkdom geven.

Ik sluit af met de tekst van een lied dat Luther dichtte in een periode dat Duitsland in politieke onrust verkeerde (1529). Midden in deze onrust bidt Luther om de vrede van God. Van dit lied - en andere liederen van Luther - maakten diverse componisten (waaronder Bach en Mendelssohn) prachtige composities. Dat een groot musicus als Bach steeds weer inspiratie kon putten uit de liederen van Luther, toont de muzikale en inhoudelijke kracht van de liederen. In diverse Duitse gemeenten wordt dit lied nog regelmatig gezongen. De inhoud is helder: 'Geeft U ons vrede, Heere. In bange tijden bent U de Enige die voor ons kan strijden!' En dat is een waarheid die niet alleen Luther bevindelijk heeft beleefd.

*Verleih uns Frieden gnädiglich
Herr Got, zu unsern Zeiten,
Es ist doch ja kein andrer nicht,
Der für uns konnte streiten,
denn du, unser Gott, alleine.*

N.a.v. "De Wittenbergse nachtegaal; De wereld van Luthers liederen". E. Kooijmans; uitg. Den Hertog, Houten, 2014; ISBN 978 90331 26239, 381 blz.; € 32,50.

Kerknieuws

BEROEPINGSWERK

BEROEPEN

Te Goudswaard en te 's-Gravenzande:
ds. G.W.S. Mulder te Zoetermeer.

BEDANKT

Voor Barendrecht:
ds. D. de Wit te Barneveld-Centrum;
Voor Brakel: ds. J.M.D. de Heer
te Middelburg-Centrum;
Voor Leiderdorp ds. H. Hofman te Dordrecht;
Voor Rotterdam-Alexanderpolder:
ds. H. Hofman te Dordrecht;
Voor Rotterdam-IJsselmonde:
ds. W.J. Karels te Hardinxveld-Giessendam;
Voor Zwolle:
ds. F. Mulder te Rhenen.

VERSLAG VERGADERING CLASSIS AMSTERDAM 26 SEPTEMBER 2015

Namens de roepende kerk van Katwijk opent
ds. G.J.N. Moens de vergadering op de ge-
bruikelijke wijze.

Hierna wordt stil gestaan bij o.a. de volgende
gebeurtenissen uit de classisgemeenten.

Overleden:

ds. T.M. van Dijk op de leeftijd van 78 jaar,
emeritus predikant van de gemeente Oos-
terend, die hij van 2000-2004 heeft mogen
dienen.

D. Nieuwenhuis, oud-ambtsdrager van de
gemeente Hoofddorp, op de leeftijd van
69 jaar. W. Ploeg, ouderling van de gemeen-
te Oosterend, op 74-jarige leeftijd. G. de
Roode, oud-ambtsdrager van de gemeente
Leiderdorp, op de leeftijd van 75 jaar en
J. Bostelaar, oud-ambtsdrager van de ge-
meente Oosterend, op de leeftijd van 79 jaar.
Ambtsjubilea: C. W. Bos mocht de gemeente
Katwijk 35 jaar dienen. A. 't Gilde diende 45
jaar, eerst 38 jaar in de gemeente Haarlem
en vanaf 2008 in Hoofddorp. D. Groen is 25
jaar diaken in Enkhuizen.

De gemeente van Lisse en de gehele classis
werden verblijd door de overkomst van ds.
G.J.N. Moens op 10 juni.

Het moderamen wordt als volgt samen-
gesteld: ds. G. Heijkamp, preses; ds. G.J.N.
Moens assessor preses; G.M van Zuylen,
assessor; C. Vonk Noordegraaf, scriba,
Het financieel verslag van het classicaal
kerkblad over 2014 laat een negatief saldo

zien van € 1631,65. In de vorige classisverga-
dering is al besloten het abonnement met
€ 3,25 te verhogen om weer uit de rode cij-
fers te komen.

Door het terugtreden van C.W. Bos moet er
een nieuwe quaestor worden aangesteld.
In een vrije stemming wordt J.W. van Dijke
gekozen. Deze is bereid deze taak op zich te
nemen.

Vervolgens wordt ds. Moens benoemd als lid
van de kerkbladcommissie.

De voorgestelde verdeling van consulent-
schappen wordt door de classis bekrachtigd.
Dit houdt in dat ds. Heijkamp consulent
blijft van de gemeenten boven het Noord-
zeekanaal, behalve Amsterdam Noord. Van
deze gemeente en de gemeenten onder het
Noordzeekanaal wordt ds. Moens consulent.
Daarnaast blijft ds. Heijkamp consulent van
Lisse en wordt ds. Moens consulent van
Enkhuizen.

De gemeenten onder het Noordzeekanaal
zijn aan de beurt voor kerkvisitatie en de
gemeente van Oosterend, aangezien deze
nog resteert van de voorgaande periode.
In 2016 zal er een korte CGO-cursus kerk-
recht voor de classis worden gehouden.
De gemeente van Leiderdorp wordt aange-
wezen om op 20 januari 2016 de classis om
10.00 uur te Lisse bijeen te roepen.
Ouderling J. van Zuylen eindigt de vergade-
ring op de gebruikelijke wijze.

C. Vonk Noordegraaf, scriba

VERSLAG VERGADERING CLASSIS GOUDA, 2 OKTOBER 2015 TE GOUDA

Namens de roepende kerk van Stolwijk opent
ds. G. Clements de vergadering op de gebrui-
kelijke wijze. Hij memoreert o.a. het volgende.
In Stolwijk overleed op 13 september 2015
diaken D. Zuiddam, in de leeftijd van 67 jaar; hij
diende 4 jaar.

In de gemeente van Boskoop herdacht ou-
derling S. de Visser dat hij 25 jaar als ambts-
drager diende. In de gemeente van Moerkap-
pelle was J. Noorland 40 jaar diaken en in de
gemeente van Zoetermeer was diaken H.J.
Kooij 25 jaar dienend. In 's Gravenhage heeft
op 13 september jl. ouderling G.H. Verweij, na
ruim 49 jaar gediend hebben, afscheid geno-
men. Ds. G. Hoogerland is volgens toerbeurt
preses. Het Deputaatschap Kerkrecht heeft

de classis geantwoord op hun vraag over het
ongevraagd verstrekken van naam, adres en
woonplaats (NAW-gegevens) van leden en
doopleden van de gemeenten in relatie tot
de privacywetgeving. Het deputaatschap
zal dit onderwerp in behandeling nemen en
hiervoor aandacht vragen in de rapportage
aan de Generale Synode.

In verband met de komst van ds. J.J. Tanis
worden enkele consulentenschappen gewijzigd.
Ds. Tanis wordt consulent van Alphen aan den
Rijn en Zoetermeer, terwijl ds. G.W.S. Mulder
consulent van Benthuizen wordt.

Alle gemeenten zijn bezocht voor kerkvisi-
tatie. Bij een van de gemeenten is een vraag
ontstaan na het vertrek van enkele leden
zonder evenwel te verhuizen.

De vergadering stelt vast dat de geldende
regel is, dat:

- als iemand daadwerkelijk verhuist naar een
andere gemeente wordt een attestatie afge-
geven;

- verlaat iemand de gemeente zonder te
verhuizen, kan bij uitzondering in bijzondere
gevallen, na onderling overleg tussen en met
de instemming van beide kerkenraden een
attestatie worden afgegeven. Onderling broe-
derlijk overleg tussen kerkenraden die bij een
dergelijke vraag betrokken zijn, is hierbij van
uitermate groot belang. Ook kan het gewenst
zijn de consulent erbij te betrekken om tot een
juiste oplossing te komen.

- ontvangt een lid geen attestatie en wil het lid
dat niet verhuist toch een bewijs van lidmaat-
schap ontvangen, dan moet dit bewijs van lid-
maatschap afgegeven worden; met dit bewijs
van lidmaatschap heeft hij of zij zich buiten de
Gereformeerde Gemeenten geplaatst en met
dit bewijs van lidmaatschap kan de betref-
fende persoon niet worden toegelaten in een
andere Gereformeerde Gemeente.

Het werk in het inloophuis "Het Kompas" blijft
stabiel en mag z'n voortgang hebben. Een punt
van zorg blijft het beschikken over voldoende
vrijwilligers. Uit de bespreking blijkt dat het
hebben van voldoende vrijwilligers voor ker-
kelijke en zorggebonden activiteiten door de
veranderende maatschappelijke omstandig-
heden meer en meer onze aandacht vraagt en
zal vragen. Dit is een onderwerp dat nadere
beziging vraagt.

Vanuit de vergadering wordt gerapporteerd
dat de toerustingavond over de nieuwe
catechesemethode in een behoefte heeft
voorzien.

Ouderling T. Slingerland van de roepende kerk
eindigt de vergadering op de gebruikelijke
wijze.

J. Bloemendaal, scriba

Berichten

BENOEMING RAAD VAN TOEZICHT DRIESTAR EDUCATIEF

De raad van toezicht van Driestar educatief heeft ds. G.W.S. Mulder (42) uit Zoetermeer als nieuw lid van deze raad benoemd. Hij hoopt per 1 januari 2016 ds. G. Clements op te volgen, die eind 2015 aftredend en niet herkiesbaar is.

Al vele jaren is ds. Mulder betrokken bij het onderwijsinstituut, onder meer omdat hij in 1995 bij Driestar hogeschool een tweede-graads bevoegdheid Geschiedenis haalde. De raad van toezicht is dankbaar voor deze benoeming en hoopt mede door de inbreng van ds. Mulder onder Gods zegen op een verantwoorde wijze zijn toezichthoudende taak ten dienste van Driestar educatief uit te blijven oefenen.

ZANGAVONDEN

Barendrecht

Psalmzangavond op **zaterdag 14 november**, aanvang: 19.30 uur, in het kerkgebouw van de Geref. Gemeente te Barendrecht, Ploegwei 1. Ds. L. Terlouw zal drie korte meditaties houden waarin hij elk van de "drie stukken" belicht. Collecte t.b.v. bouwfonds van die gemeente.

Elspeet

Zangavond op **zaterdag 7 november**, aanvang 19.30 uur, in de kerk van de Hersteld Hervormde Gemeente van Elspeet, m.m.v. het mannenkoor Siloam uit Urk en het jongerenkoor Elad uit Elspeet. Leiding: ds. G. van Manen.

Heusden

Zangavond op **zaterdag 7 november**, aanvang: 19.30 uur, in de Grote- of Catharijnekkerk te Heusden, m.m.v. het Ridderkerks mannenkoor, het jongerenkoor Cantilena uit Werkendam en een tweetal instrumentalisten. Leiding: evangelist H.J. van den Bogaart. Collecte o.a. voor evangelisatiepost Tilburg.

Rotterdam

Reformatiezangavond op **zaterdag 31 oktober**, aanvang: 19.30 uur, in de Laurenskerk te Rotterdam, met medewerking van o.a. groot (samengesteld) (mannen)koor, dameskoor en enkele instrumentalisten. Leiding: ds. M.

Karens. Kaarten kunnen gereserveerd worden via: www.peterwildeman.nl

VERKOPINGEN

Alblasserdam

Verkoping door de vrouwenvereniging Martha-Maria te Alblasserdam op **woensdag 18 november**, van 15.00-20.00 uur, in de kerk van de Geref. Gemeente, aldaar, Plantageweg 172. De opbrengst is t.b.v. zending, evangelisatie en kerkverbouw.

Genemuiden

Verkoping door de vrouwenvereniging Wees een zegen te Genemuiden op **zaterdag 31 oktober**, van 10.00-14.30 uur. De opbrengst is t.b.v. zending, evangelisatie en kerk.

Gorinchem

Verkoping door de vrouwenvereniging Alledien volcke te Gorinchem op **zaterdag 31 oktober**, van 10.00-14.00 uur, in de kerk van de Geref. Gemeente, aldaar, Paardenwater 23. De opbrengst is voor zending en evangelisatie.

Goudswaard

Verkoping/rommelmarkt door vrouwenvereniging Eben-Haëzer en de zendingscommissie te Goudswaard op **zaterdag 7 november**, van 9.30-14.00 uur, in en rond de kerk van de Gereformeerde Gemeente, Molendijk 84, aldaar. De opbrengst is t.b.v. zending en evangelisatie.

Middelburg

Verkoping door de vrouwenvereniging Hadassa te Middelburg op **zaterdag 7 november**, van 10.00-13.30 uur, in de Zuiderkerk van de Geref. Gemeente te Middelburg-Zuid, Schoutstraat 1.

Rotterdam

Verkoping door de vrouwenvereniging van de Geref. Gemeente te Rotterdam-Zuidwijk op **zaterdag 7 november**, van 10.00-14.00 uur, in het kerkgebouw van die gemeente, Langenhorst 104.

Westkapelle

Verkoping door de vrouwenvereniging Hoop op zegen te Westkapelle op **zaterdag 7**

november, van 14.00-16.30 uur, in gebouw Herrijst op de markt aldaar. De opbrengst is voor zending en evangelisatie.

BONDSDAG MANNENBOND TE WOERDEN

Bondsdag van de Mannenbond van de Gereformeerde Gemeenten op **zaterdag 14 november**, in de Bethlehemkerk van de Gereformeerde Gemeente, Oudlandseweg 50 te Woerden. Aanvang: 10.30 uur. Het thema van deze landelijke bondsdag is: "De kerk in een snel veranderende samenleving". Prof. dr. T.M. Hofman hoopt de veranderende samenleving te schetsen en ds. W. Silfhout zal ingaan op de vraag wat de veranderingen voor de kerk in het algemeen en voor de Gereformeerde Gemeenten in het bijzonder betekenen. Openingsmeditatie door de voorzitter van de mannenbond, ds. E. Bakker. Broodmaaltijd (gratis): van 12.00-13.00 uur. Einde bondsdag: uiterlijk 14.30 uur. De bondsdag is voor een ieder (man/vrouw) vrij toegankelijk. M. Bogerd, secretaris mannenbond, e-mail: m.bogerd@mail.com

BIJEENKOMST AVGG TE GOUDA

Landelijke bijeenkomst van de Adoptievereniging Gereformeerde Gezindte (AVGG) op **zaterdag 7 november**, aanvang: 14.00 uur, in de congreszaal van Driestar Educatief, Burgemeester Jamessingel 2 te Gouda. Lezing door dhr. R. Bruggemans over het onderwerp 'De kracht van het adoptiegezin'. De heer R. Bruggemans is Kinder- en Jeugdpsychiater bij Yulius, Divisie Kinder- en Jeugdpsychiatrie, locatie Barendrecht. Zowel leden als belangstellenden zijn hartelijk welkom. Voor vragen: de secretaris van de vereniging, dhr. J.C. Alderliesten, tel. 0180 - 520232 of stuur een e-mail naar: info@avgg.nl. Zie ook onze website: www.avgg.nl

REGIOCONTACTAVOND STICHTING WINSTUITVERLIES

Stichting Winstuitverlies houdt ter gelegenheid van haar vijfjarig bestaan een regiocontactavond op **donderdag 12 november**, aanvang: 20.00 uur, in de kerk van de Geref. Gemeente te Barendrecht, Ploegwei 1. Het thema is: "Zalf voor een ziek mens". Dit wordt ingeleid door Henk-Jan Koetsier, die zelf ervaring met kanker heeft en bestuurslid van deze stichting is. Meer info: www.winstuitverlies.nl/ activiteiten/ of tel. 0341-250434

Kerkdiensten

ZONDAG 1 NOVEMBER 2015

Aagtekerke 9.30 en 19.00 uur ds. J. Schipper en 14.30 uur ds. W.A. Zondag; Aalst 9.00 uur ds. J.S. van der Net; Alblasserdam 9.30 (H.A.) en 16.30 uur ds. B. van der Heiden; Alphen a/d Rijn 16.00 uur stud. J.B. Huisman; Apeldoorn 10.00 en 15.30 uur stud. M.H. Schot; Arnhem 15.00 uur ds. F. Mulder; Barendrecht 19.15 uur ds. H. Hofman; Barneveld-Centrum 9.30 en 19.00 uur ds. D. de Wit; Benthuizen 9.30 en 18.00 uur ds. H.A. van Zetten; Berkenwoude 15.00 uur ds. H.A. van Zetten; Bodegraven 10.00 uur ds. J.J. van Eckeveld en 16.30 uur ds. J. Driessen; Borssele 9.30, 14.00 en 18.00 uur ds. M. Mondria; Boskoop 9.30 en 16.30 uur ds. J.J. Tanis; Capelle a/d IJssel-West 10.00 uur ds. A. Moerkerken en 19.00 uur ds. L. Blok; De Valk-Wekerom 9.30 en 19.00 uur ds. B.J. van Boven; Delft 10.00 uur ds. H. Paul en 19.00 uur stud. M.T. Al-Chalabi; Deventer 18.00 uur ds. A.P. Baaijens; Dirksland 15.00 uur ds. P.D. den Haan; Dordrecht 17.00 uur ds. H. Hofman; Ede 15.30 uur ds. P. Mulder; Elspeet 10.00 en 18.30 uur ds. G. van Manen; Enschede 10.00 en 15.00 uur stud. W. Mouw; Enter 15.00 uur ds. J. van Laar; Genemuiden 9.30 en 15.30 uur ds. C. Hogchem; Goes 9.30 en 18.00 uur (H.D.) ds. C.J. Meeuse; Gorinchem 10.00 en 16.00 uur ds. L. Blok; Gouda 9.30 (H.D.) en 16.30 uur ds. G. Clements; Goudswaard 10.00 en 18.00 uur stud. E.J. Boudewijn; 's-Gravenhage zie Scheveningen; 's-Gravenpolder 9.30 en 18.00 uur (H.D.) ds. S.W. Janse; 'Gravenzande 9.30 en 15.30 uur ds. J. van Rijswijk; Groningen 10.00 en 16.00 uur ds. J.B. Zippro; Haamstede 15.00 uur ds. J.M.D. de Heer; Hardinxveld-Giesendam 9.30 (H.D.) en 18.00 uur ds. W.J. Karels; Hendrik-Ido-Ambacht 10.00 en 16.30 uur ds. M. Joosse; Herkingen 10.00 uur ds. A.J. Gunst; Hilversum 17.00 uur ds. J.J. van Eckeveld; Hoofddorp 16.00 uur ds. G.W.S. Mulder; Hoogeveen 19.00 uur ds. J.B. Zippro; Hooglyet 18.00 uur ds. R. Kattenberg; Houten 10.00 en 17.00 uur ds. C.G. Vreugdenhil; Kamperland 10.00 en 18.30 uur stud. J. de Kok; Katwijk aan Zee 10.00 en 16.00 uur stud. M.T. Al-Chalabi; Klaaswaal 9.30 en 18.00 uur ds. G.J. van Aalst; Kootwijkerbroek 10.00 en 19.00 uur ds. G. Beens; Kortgene 14.30 uur ds. C.J. Meeuse; Krimpen a/d IJssel 9.30 en 16.30 uur ds. C. van Ruitenburg; Kruiningen 9.30 en 18.00 uur ds. G. Bredeweg; Leiderdorp 16.30 uur ds. J.S. van der Net; Lelystad 9.30 en 16.00 uur ds. A.B. van der Heiden; Lisse 10.00 en 16.00 uur ds. G.J.N. Moens; Meeuwen 14.30 uur ds. E. Bakker; Meliskerke 14.30 uur ds. J. Schipper; Middelburg-Centrum 9.30 en 18.30 uur ds. J.M.D. de Heer; Middelburg-Zuid 18.30 uur ds.

G.J. Baan; Middelharnis 9.30 en 18.00 uur ds. S. Maljaars; Mijdrecht 10.00 en 19.00 uur stud. J.B. Huisman; Moerkapelle 9.30 en 18.30 uur ds. W. Harinck; Naaldwijk 18.30 uur ds. J. van Rijswijk; Nieuwdorp 9.30 en 18.30 uur ds. A.J. de Waard; Nieuwerkerk 15.30 uur ds. J. van Belzen; Nijkerk 19.00 uur ds. B. Labee; Nisse 9.30 uur ds. H. Hofman; Nunspeet 9.30 en 15.00 uur (H.D.) ds. A. Schot; Oostburg 18.00 uur (H.D.) ds. R.A.M. Visser; Oosterland 10.00 en 18.30 uur ds. J. van Belzen; Oostkapelle 9.30 uur ds. W.A. Zondag en 16.30 uur ds. C. Harinck; Opheusden (in Ger. Gem. in Ned.) 12.00 en 19.00 uur ds. G.M. de Leeuw; Oud-Beijerland 9.30 en 18.00 uur ds. J.W. Verweij; Oude-Tonghe 15.00 uur stud. E.J. Boudewijn; Poortugaal 9.30 uur ds. C. Neele; Poortvliet 14.30 uur ds. S. Maljaars; Puttershoek 14.30 uur ds. G. Pater; Rhenen 10.00 en 18.00 uur ds. F. Mulder; Ridderkerk 9.30 en 17.00 uur ds. G. Pater; Ridderkerk-Slikkerveer 9.30 uur ds. J. Driessen en 14.30 uur ds. C. van Ruitenburg; Rijssen-Noord 9.30 en 18.30 uur (H.D.) ds. C.A. van Dieren; Rijssen-West 9.30 en 18.30 uur ds. J. van Laar; Rijssen-Zuid 9.30 en 14.30 (aangepaste dienst) en 18.30 uur ds. A. Schreuder; Rotterdam-Alexanderpolder 15.30 uur ds. A.T. Huijser; Rotterdam-Zuidwijk 10.00 uur ds. C. Harinck en 16.00 uur ds. R. Kattenberg; Scherpenisse 9.30, 14.00 en 18.30 uur ds. P. Melis; Scherpenzeel 10.00 (H.A.) en 18.30 uur ds. A. Verschuure; Scheveningen 10.00 uur ds. M. Golverdingen en 19.00 uur ds. G. Clements; Sint Philipsland 18.30 uur ds. M. Golverdingen; Sliedrecht 9.30 ds. A.T. Huijser en 18.00 uur ds. M. Karens; Soest 9.30 en 16.00 uur ds. W. Visscher; Spijkenisse 16.00 uur ds. M.J. van Gelder; Stolwijk 10.00 en 19.00 uur ds. G. Hoogerland; Terneuzen 10.00 en 15.30 uur ds. R.A.M. Visser; Terwolde - De Vecht 9.30 en 14.30 uur (H.D.) ds. K. Boeder; Tholen 10.00 en 18.30 uur ds. P.D. den Haan; Tricht-Gelder-malsen 10.00 en 18.30 uur ds. P. Mulder; Utrecht 10.00 en 16.30 uur ds. L. Terlouw; Veen 9.30 en 18.00 uur ds. E. Bakker; Veenendaal 9.30 en 16.30 uur (H.D.) ds. B. Labee; Vlaardingse 10.00 en 16.00 uur ds. G.J. Baan; Waarde 9.30 en 18.00 uur ds. D.W. Tuinier; Wageningen 10.00 en 18.30 uur ds. H. van der Heiden; Werkendam 10.00 (H.D.) ds. M. Karens en 18.00 uur ds. A.T. Huijser; Westkapelle 14.00 uur ds. S.W. Janse; Wierden 17.00 uur ds. K. Boeder; Wolphaartsdijk 14.00 uur ds. C. Sonneveld; Yerseke 9.30 (H.A.) en 14.00 (H.D.) en 18.00 uur ds. C. van Krimpen; Zeist 18.30 uur stud. M.H. Schot; Zwiendrecht 15.30 uur ds. W. Harinck; Zwolle 19.00 uur ds. A. Schot.

DINSDAG 3 NOVEMBER 2015

Rilland-Bath 19.30 uur ds. J. van Belzen.

WOENSDAG 4 NOVEMBER 2015 DANKDAG

Aalburg 9.30, 15.00 en 19.30 uur ds. J. van Rijswijk; Alblasserdam 9.30 en 16.30 uur ds. B. van der Heiden; Alphen a/d Rijn 14.30 en 19.00 uur ds. J.M.D. de Heer; Amersfoort 15.00 en 19.30 uur ds. W. Visscher; Apeldoorn 14.30 en 19.30 uur ds. C.J. Meeuse; Arnhem 14.30 en 19.30 uur ds. S. Maljaars; Barendrecht 14.30 en 19.30 uur ds. A.B. van der Heiden; Barneveld-Centrum 9.30, 14.00 (H.D.) en 19.30 uur ds. D. de Wit; Barneveld-Zuid 9.30, 14.00 en 19.30 uur ds. G. Bredeweg; Beekbergen 10.00 uur ds. M. Mondria en 15.00 uur ds. A. Schreuder; Benthuizen 9.30 en 16.30 uur ds. H.A. van Zetten; Berkenwoude 10.00 uur ds. W. Visscher en 19.30 uur ds. H. Hofman; Bodegraven 14.30 en 19.30 uur ds. R. Kattenberg; Boskoop 15.00 en 19.30 uur ds. J.J. Tanis; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 10.00 en 19.45 uur ds. W. Silfhout; Capelle a/d IJssel-West 9.30 uur ds. W.J. Karels, 14.30 uur ds. C. van Ruitenburg en 19.45 uur ds. A. Moerkerken; De Valk-Wekerom 9.30, 14.00 en 19.30 uur ds. B.J. van Boven; Deventer 9.30 uur ds. K. Boeder en 15.00 uur ds. C. Hogchem; Dordrecht 10.00 en 16.30 uur ds. H. Hofman; Drachten 9.30 en 19.30 uur ds. C. van Krimpen; Ede 9.30 en 19.30 uur stud. M.H. Schot; Elspeet 10.00 en 19.00 uur ds. G. van Manen; Emmeloord 9.30 en 16.00 uur ds. P.G. Heijkamp; Enschede 15.00 uur ds. J. van Laar; Enter 15.00 uur ds. A.P. Baaijens; Genemuiden 9.30 en 19.30 uur ds. C. Hogchem; Gorinchem 14.30 en 19.30 uur ds. L. Blok; Gouda 14.30 en 19.30 uur ds. G. Clements; 's-Gravenhage 14.30 uur ds. H. Paul en 19.30 uur ds. J. Driessen; Groningen 14.30 en 20.00 uur ds. J.B. Zippro; Haamstede 10.00 en 19.00 uur ds. S.W. Janse; Hardinxveld-Giesendam 14.30 en 19.30 uur ds. W.J. Karels; Hendrik-Ido-Ambacht 10.00 en 16.30 uur ds. M. Joosse; Hoogeveen 9.30 uur ds. J.B. Zippro en 19.30 uur stud. W. Mouw; Houten 10.00 en 16.00 uur ds. C.G. Vreugdenhil; Kampen 9.30 uur ds. J.W. Verweij en 19.30 uur stud. M.T. Al-Chalabi; Klaaswaal 10.00 en 16.30 uur ds. G.J. van Aalst; Kootwijkerbroek 10.00 en 19.30 uur ds. G. Beens; Krimpen a/d IJssel 9.30 en 19.45 uur ds. C. van Ruitenburg en 14.30 uur ds. W. Silfhout; Leerdam 10.00, 15.00 en 19.30 uur ds. J. Schipper; Leiderdorp 14.30 en 19.30 uur ds. D.W. Tuinier; Lelystad 14.30 uur stud. M.T. Al-Chalabi en 19.30 uur ds. P.G. Heijkamp; Lisse 10.00 en 16.00 uur ds. G.J.N. Moens; Marknesse 9.30 en 15.30 uur stud. W. Mouw; Melissant 19.30 uur stud. J. de Kok; Moerkapelle 14.30 en 19.00 uur ds. W. Harinck; Nieuw-Beijerland 9.30 en 16.00 uur ds. A. Vermeij; Nieuwerkerk 9.30 en 15.00 uur stud. J. de Kok; Nijkerk 14.30 en 19.00 uur ds. C. Sonneveld; Nunspeet 9.30, 14.30 en 19.30 uur ds. A. Schot; Oosterland 10.00, 14.30

en 18.30 uur ds. J. van Belzen; Opheusden (in Ger. Gem. in Ned.) 12.00 en 19.00 uur ds. G.M. de Leeuw; Oud-Beijerland 9.30 uur ds. J.M.D. de Heer en 18.00 uur stud. E.J. Boudewijn; Poortugaal 9.30 uur ds. C. Neele en 19.30 uur ds. M. Joosse; Rhenen 14.30 en 19.00 uur ds. F. Mulder; Ridderkerk 9.30 en 17.00 uur ds. G. Pater; Rijssen-Noord 9.30 en 19.00 uur ds. C.A. van Dieren; Rijssen-West 9.30 en 19.00 uur ds. J. van Laar; Rijssen-Zuid 9.30 en 19.00 uur ds. A. Schreuder; Scherpenzeel 10.00 en 19.00 uur ds. A. Verschuure; Sliedrecht 9.30 en 19.30 uur ds. A.T. Huijser; Stolwijk 10.00 en 19.00 uur ds. G. Hoogerland; Terwolde - De Vecht 14.00 en 19.30 uur ds. K. Boeder; Tricht-Geldermalsen 14.00 en 19.30 uur ds. P. Mulder; Uddel 15.00 uur ds. A. Verschuure; Utrecht 10.00 en 19.30 uur ds. L. Terlouw; Veen 14.30 en 19.30 uur ds. E. Bakker; Veenendaal 9.30 en 16.30 uur ds. B. Labee; Vlaardingen 15.00 en 19.30 uur ds. H. Brons; Waardenburg 14.30 en 19.30 uur ds. M. Mondria; Wageningen 14.30 en 19.30 uur ds. H. van der Heiden; Werkendam 10.00 en 19.00 uur ds. M. Karens; Zeist 10.00 en 19.30 uur ds. J.J. van Eckveld; Zwijndrecht 14.30 uur ds. G. Pater en 19.30 uur ds. M.J. van Gelder; Zwolle 15.00 en 19.30 uur ds. J.W. Verweij.

WOENSDAG 4 NOVEMBER 2015

Nieuwdorp 19.30 uur ds. A.J. de Waard.

DONDERDAG 5 NOVEMBER 2015

Naaldwijk 19.45 uur ds. R.A.M. Visser; Nisse 19.30 uur ds. M. Karens; Ouddorp 19.30 uur ds. A. Schot.

VRIJDAG 6 NOVEMBER 2015

Genemuiden 13.30 uur (huw.bev.) ds. C. Hogchem.

EVANGELISATIESAMENKOMSTEN ZONDAG 1 NOVEMBER 2015

Alkmaar (Willem Buytewechstraat 2, Alkmaar) 10.00 en 16.30 uur evang. G. Baan; Amsterdam (Looiersgracht 70) 10.30 en 17.00 uur evang. J. Krijgsman; Emmen (Prinsesselaan 6 l) 9.30 en 15.30 uur evang. C. van Drunen; Leeuwarden (Achter de Hoven 2c) 9.30 en 12.00 leesdienst en 16.00 uur evang. S. de Visser; Tilburg (Offenbachstraat 105) 10.00 en 18.30 uur evang. H.J. van den Boogaart.

WOENSDAG 4 NOVEMBER 2015 DANKDAG

Alkmaar (Willem Buytewechstraat 2, Alkmaar) 19.30 uur evang. G. Baan; Amsterdam (Looiersgracht 70) 19.30 uur evang. J. Krijgsman; Leeuwarden (Achter de Hoven 2c) 16.00 uur evang. S. de Visser; Tilburg (Offenbachstraat 105) 19.30 uur evang. H.J. van den Boogaart.

Voor alle in dit nummer genoemde toekomstige data geldt:

INDIEN DE HEERE WIL EN WIJ LEVEN

Advertenties

Met ontroering en diepe verslagenheid heeft de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente te Rotterdam-Centrum kennis genomen van het onverwachts overlijden van

Willem Laurens van Ballegooijen

in de leeftijd van 65 jaar.

Van februari 2009 tot heden heeft hij de gemeente als koster met de hem geschonken gaven, in alle getrouwheid mogen dienen.

De Heere gedenke zijn vrouw, kinderen, kleinkinderen en de verdere familie in dit grote verlies en heilige deze roepstem aan ons aller hart.

Namens de kerkenraad, M. Bal, preses
W.J. Schot, scriba

Rotterdam, 19 oktober 2015

begrafenisverzorging

Den Hollander

Begravenissen in Den Haag, Westland, Gouda, Rotterdam, Vlaardingen en omstreken. Wij verzorgen alleen begravenissen.

Dag en nacht bereikbaar.

P.N. den Hollander
T. den Hollander

Tel. 010 - 4600509

www.begrafenisverzorgingdenhollander.nl

Voor een zorgzame begeleiding

Barnveld,
Scherpenzeel e.o.
A. Koster
Telefoon: 033 277 0555

Kantoor: Stationsweg 411
3925 CD Scherpenzeel
Centraal nummer (24 uur):
033 277 0555

Dorst
BEGRAFNISVERZORGING

Voor het verzorgen van begravenissen op Tholen, Sint Philipsland, Schouwen-Duiveland, Zuid-Beveland e.o.

U mag vrijblijvend informatie of een wilsbeschikking aanvragen.

Molenpad 4, 4696 BP Stavenisse | tel. 0166-697438
www.begrafenisverzorgingdorst.nl

(Wij verzorgen geen crematies.)

Voor een respect- en stijlvolle begeleiding

Kraamzorg

“Die eerste kraamdagen vergeet ik nooit meer”

Kraamzorg door medewerkers met een reformatische identiteit, dat is **een vertrouwd idee**. Meer informatie? www.rstzorg.nl of bel 0342-42 23 24.

RST Zorgverleners biedt ook **huishoudelijke hulp** en **verpleging & verzorging**

Cedrah Wonen, zorg en diensten vanuit een reformatische levensovertuiging

Liefdevolle ouderenzorg volgens Bijbelse normen en waarden

Ontdek wie wij zijn op cedrah.nl.

Cedrah gaat uit van de Gereformeerde Gemeenten in Zeeland en Zuid-Holland en de Christelijke Gereformeerde Kerken in Rotterdam en omgeving.

Meer informatie? Bel naar 0118 67 66 00, mail naar zip-info@cedrah.nl of ga naar cedrah.nl.

Cedrah
Wonen · Zorg · Diensten

SHG biedt u passende zorg

Uitgaande van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland biedt de SHG zorg die aansluit bij uw manier van leven. Bijbelse normen en waarden vormen daarin de basis voor uw en onze dagelijks levenshouding en mediagebruik.

Kraamzorg

Bel 0187 - 48 91 73

b.g.g. 0342-49 21 55
ma - vr: 9.00 - 11.00 uur
en van 13.00 - 15.00 uur
vr: ook van 19.00 - 21.00 uur

Thuiszorg

Bel 0166 - 65 26 05

ma - vr: 9.00 - 11.00 uur
vr: ook van 19.00 - 21.00 uur

Reformatische Psychologenpraktijk Nederland

Wij bieden identiteit bewuste hulp aan kinderen, jongeren en volwassenen met o.a.:
Relatieproblemen, Opvoedingsvragen, Gedragsproblemen, Traumatische ervaring(en), Gezinsproblemen, Persoonlijke problematiek (zoals Depressie, Angst, Identiteitsvragen), Arbeidsproblemen, Autisme Spectrum Stoornis

Plantageweg 5, 2951 GN Alblasserdam
078 - 69 32 808 of info@rpnederland.nl
Bezoek onze website voor meer informatie, de tarieven en aanmelding.
www.rpnederland.nl

Identiteitsbewust • Persoonlijk • Vertrouwend • Doelgericht

Fides

praktijk voor hulpverlening en diagnostiek

Een vertrouwd adres voor hulp aan kinderen, jongeren en volwassenen vanuit een Bijbelse visie.

Wij bieden o.a. hulp bij:

- Opvoedingsvragen
- Relatie- of werkproblemen
- Sombereheid, angst, piekeren
- Psychische klachten
- Gezinsproblemen
- Identiteits- en andere vragen

U kunt bij ons ook terecht voor psychologisch onderzoek, indicatieaanvragen en onderzoek, begeleiding en training van mensen met een verstandelijke beperking.

Bel voor informatie of aanmelding

Tel. 0342 - 41 99 77

Van Breugelplantsoen 1

3771 VM Barneveld

www.fideshulpverlening.nl

Gezocht huurwoning voor gezin met 2 kinderen, per 1 febr., **omgeving Nunspeet**. Tel. 06-46272310.

Anders geven?

De Jeugdbond Gereformeerde Gemeenten ondersteunt via de jeugdvereniging meer dan 10.000 kinderen en jongeren. Het gaat om het behoud van zielen van kinderen en jongeren en hun toerusting voor het leven in de maatschappij.

Wilt u een bijdrage leveren aan het jeugdwerk? U kunt uw steun op de volgende manieren geven:

Periodieke schenking

U kunt voor een langere tijd structureel schenken. Sinds 2014 kan dit buiten de notaris om. Via een schriftelijke overeenkomst legt u dit vast. Als u voor een periode van minimaal vijf jaar kiest, is uw schenking in het geheel aftrekbaar van de belasting.

Erfstelling

Er zijn mensen die tijdens hun leven beslissen om na hun overlijden iets na te laten voor het werk onder onze jongeren. U kunt de Jeugdbond als erfgenaam (voor een deel) van de erfenis benoemen. Een voorbeeld kunt u vinden op onze website.

Legaat

In plaats van een erfstelling kunt u in uw testament een van tevoren vastgesteld bedrag schenken. Zo'n schenking wordt een legaat genoemd.

IBAN rekening: NL95 INGB 0002 3611 33

Kijk voor meer informatie op www.jbgg.nl/steun-ons

verbindt jongeren

Cursus Het merg van het Evangelie Edward Fisher

De prijs voor de digitale cursus is € 44,- en voor de schriftelijke € 49,-.

'Het Merg' is een zeer leerzaam boek. De levensvraag hoe een zondaar op de juiste manier rechtvaardig tegenover God komt te staan, vormt de grondtoon ervan.

Cursussen Oudvaders

Voor meer informatie en meer cursussen zie: www.cursussenoudvaders.nl

Vraag gratis een brochure aan. Reijerskoop 251 2771 BK Boskoop

- Nette hulp bij het huishouden voor vader?
- Beter omgaan met uw zoon met autisme?
- Weer een gezellige gezinsmaaltijd?
- Hulp bij het douchen voor uw moeder door een bekwame verzorgende?
- Mantelzorgondersteuning?

Agathos is een reformatische organisatie en biedt zorg en hulp aan iedereen die dat nodig heeft.

(010) 26 40 777
www.agathos-thuiszorg.nl

Agathos is onderdeel van Lelie zorggroep (leliezorggroep.nl).

Stichting Bijbelse Hulpverlening China

Cong wil meer leren over de Bijbel

De kerk in China groeit. De Hudson Taylor Stichting ondersteunt met:

- Onderwijs
- Lectuur
- Toerusting
- Diaconaat

www.hudsonstaylor.nl

Help mee. Steun ons!
NL56 RABO 0347 3760 29

E. Treur
Kroostweg 22
3704 ED Zeist
Telefoon 030 - 6924258
Mobiel: 06 - 57315689
www.begrafenisondernemingtreur.nl
info@begrafenisondernemingtreur.nl

Begrafenisonderneming Treur

Wij verzorgen alleen begrafenissen

Wie heeft belangstelling voor deelname aan onze **groepsreis** (15-65 jaar, max. 18 pers.) **Peru & Bolivia** van 6 juli - 6 augustus 2016? Aanmelding info-avond DV 13 nov.: famdejonge@solcon.nl/06-49498553.

Te huur in Kootwijkerbroek: een vrijstaande woning met 3 slaapkamers en een flinke bergruimte voor max. 1½ jaar. Tel. 0653405696.

KLASSIEKE ORGELS...

Johannus
Eminent
Domus
Monarke
Cantilena
enz.

Ruime ervaring
in zaal- en
kerkorgels

Stolk
orgels

NIEUWERKERK A/D IJSSEL
Vrijheidslaan 55 - tel. (0180) 31 56 52

Krabbendijkse
Nederhemert Nrd.
Papendrecht

www.stolkorgels.nl

Psamzangavond met de Betuwse bovenstemgroep

Datum: zaterdag 14 november 2015

Locatie: Hervormde Kerk Heusden

Adres: Burchtstraat 2 te Heusden

Spreker: Ds. M. Karens

Solist: Herman van de Bunt

Organist: Peter Wildeman

Tijd: 19:30 uur

Er zal een collecte gehouden worden t.b.v. Stichting Ontmoeting.

HULP NA EEN ONGEVAL

Bent u slachtoffer geworden van een ongeval? Heeft u hierdoor schade? DB Letselschade kan u geheel kosteloos begeleiden bij het verhalen van uw schade.

Voor meer informatie: www.db-letselschade.nl of 0252-701108.

D.V.
18 november 2015
presentatie
19.45 uur

helpende
handen staat
naast je

Levend Woord, dagboek voor jongeren

Door structuur en uitleg geschikt voor jongeren met autisme

Auteurs

Aan het dagboek wordt meegewerkt door predikanten en ambtsdragers uit de Gereformeerde Gemeenten, Gereformeerde Gemeenten in Nederland, Oud Gereformeerde Gemeenten (in Nederland) en de Hersteld Hervormde Kerk.

€ 14,90

Meer informatie, bestellen en aanmelden:
www.helpendehanden.nl/dagboek

Voor Verantwoorde Boeken!
www.derooboeken.nl
078-6124081

Annette van Maaren (Msc.)
Reformatoisch Psycholoog

Haastrecht Oudewater
Montfoort Gouda
0348-558000 of 06-42504158
www.phhaastrecht.nl

Psychologische Hulpverlening

**Nieuwe Collectie
bij Klein Kleding**
Sliedrecht - Zierikzee
www.KleinKleding.nl

Dokter Hamburgerlaan 59
2771 JR Boskoop

www.harkesbegrafenissen.nl

Wij verzorgen alleen begrafenissen

0172 - 21 21 22

Begrafenisonderneming **De Jongh**
H. de Jongh - D.D.E. Mellieste - M.K. Lighthart - A.J. van Lieburg

*Voor een waardige en stijlvolle
verzorging van alleen begrafenissen*

Wij zijn dag en nacht persoonlijk bereikbaar.

Hardinxveld-Giessendam	0184 - 611154
Waardenburg	0418 - 652039
Werkendam	0183 - 701017
Papendrecht	078 - 6412740
Nieuw-Lekkerland	0184 - 683838

Begrafenisverzorging Schutte-Versteeg uit Papendrecht en
A.G. Boer uit Nieuw-Lekkerland zijn door ons overgenomen.

www.begrafenisondernemingdejongh.nl

HUIB RUIJGROK
ERFRECHT & NALATENSCHAPPEN

Juridisch advies en administratieve
en praktische hulp bij:

- nalatenschappen
- testamenten
- erfbelasting
- bewind en executele

Burg. Houtkoperweg 7 4033 BJ Lienden
T 0344 745 104 M 06 19452290
info@huibruijgrok.nl www.huibruijgrok.nl

**Goedeboeken
nieuw en tweedehands
Kerkbuurt 30, Sliedrecht
0184-769003
www.goedeboeken.nl**

*Huwelijk
vastgelopen?*

RelatieSuite
samen verder

Relatieversterking Relatieverbetering Persoonlijke coaching
RelatieSuite werkt vanuit een Bijbelse visie

www.relatiesuite.nl (0341) 820 006

Boekhandel
De ZONNEBLOEM
Dorpsstraat 164 - Scherpenzeel (gld)
033-2774355
www.boekhandeldezonnebloem.nl

**Fiscaal advies voor predikanten
& administratieve ondersteuning
voor kerkenraden**

Drs. Arjan Pul RB
Belastingadviseur

- Ruime ervaring in het verzorgen van aangiften en aanverwante fiscale zaken
- Administratieve ondersteuning kerkenraden (salarisverwerking kosten e.d.)
- Netwerk voor kerkrechtelijke vraagstukken en schuldhulpverlening

Van Lienden & Kooistra

— ACCOUNTANTS ADVISEURS —

Barneveld 0342 - 400 625 Rhenen 0317 - 615 686

vlkadviseurs.nl/predikanten

Colofon

De Saambinder
Kerkelijk weekblad van de
Gereformeerde Gemeenten

Uitgave ten bate van de Emerituskas.

Hoofdredacteur: ds. G.J. van Aalst

**Bijdragen van medewerkers en boeken
ter recensie**

ds. G.J. van Aalst,
Molendijk 136, 3286 BK Klaaswaal
tel. 0186-576990, fax 0186-575105
e-mail: gjvanaalst@kliksafe.nl

Redacteurs: ds. B. Labee, ds. C. Neele

Meditaties

ds. C. Neele,
Egge 28, 3171 DE Poortugaal,
tel. 010-5017707
e-mail: c.neele@kliksafe.nl

**Kerknieuws (m.u.v. beroepingswerk)
en berichten**

redactie-secretaris: J.J. Verhage
Kloosplantsoen 131,
2985 SC Ridderkerk,
tel. 0180-420865, fax 0180-423583
E-mail: jj.verhage@kliksafe.nl

Aanlevertijd:
Uiterlijk woensdag 17.00 uur vóór
de datum van verschijning van De Saam-
binder in de daarop volgende week.

**Opgaven kerkdiensten
en beroepingswerk aan**

Bureau voor Kerkelijke Dienstverlening,
postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599,
e-mail: saambinder@cbgg.nl

Advertenties en familieberichten aan

Drukkerij Verloop,
postbus 33, 2950 AA Alblasterdam

tel. 078-6912899, fax 078-6919536
e-mail: saambinder@verloop.nl

Advertenties dienen uiterlijk
donderdag vóór de week van
verschijning aangeleverd te zijn.
Rouwadvertenties uiterlijk
maandagmorgen 9 uur.

Advertenties € 1,15 per mm.
Familieberichten € 0,40 per mm.
Deze prijzen zijn excl. 21% btw.

Abonnementenadministratie

Adreswijzigingen enz. aan:
Bureau voor Kerkelijke Dienstverlening,
postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599,
e-mail: saambinder@cbgg.nl

Betalingen abonnementsgelden
IBAN: NL11 INGB 0000 0643 27 t.n.v.

De Saambinder-abonnementen te
Woerden.

**Abonnementenprijzen
(bij vooruitbetaling):**

voor Nederland: € 13,00 per halfjaar
(te betalen per 1 april en 1 oktober);
voor het buitenland:
€ 26,- per jaar + extra portokosten.
Canada \$ 115,-; USA \$ 115,-.

Correspondentieadres Noord-Amerika

Mr. A.M. Berman, P.O. Box 20188,
St. Catharines, ON L2M 7W7, Canada
e-mail: purlin@sympatico.ca

De redactie aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid betreffende de inhoud van de advertenties en de (recensies van de) aangekondigde boeken.

Ds. Labee over:

Hoe moeten we omgaan met rouwgebruiken?

Wij hebben best wel wat vragen over het omgaan met tradities rondom 'in de rouw zijn'. Het was vanouds gebruikelijk dat men donkere (zwarte) kleding droeg bij overlijden van een ouder of grootouder, ook nog wel na de begrafenis op zondag. Velen sloten ook de gordijnen of luiken op de dag van de begrafenis. Hoe moeten we met deze en andere gebruiken omgaan?

Tegengestelde beweging

De gereformeerde synoden en plaatselijke kerkenraden verzetten zich vanaf het einde van de 16e eeuw tegen allerlei gangbare begrafenis- en rouwgebruiken. De reden was dat er vaak een roomse zuurdesem en soms een puur heidense achtergrond aan verbonden was. Zo was het luiden van de kerkklokken bedoeld om de boze geesten te verdrijven en de gemeenteleden op te wekken voor de overledene te bidden! De Synode van Dordrecht in 1574 stelde daarom vast: 'Van de lijkpredicatiën is besloten dat men ze met grote voorzichtigheid, zoekende de opbouw der kerken, daar ze ingevoerd zijn, afschaffe; daar ze niet ingevoerd zijn, niet invoere, om de perikelen der superstitieën die daaruit komen, te vermijden. Om welker oorzaken wil wij ook achten dat het luiden der klokken omtrent de begrafenis der doden alleszins afgeschaft behoort te worden'. De praktijk was dat er wel een versobering in velerlei gebruiken werd ingevoerd, en aan sommige ceremonieën een andere betekenis gegeven, maar de gebruiken hadden te diepe wortels, dan dat ze verdwenen. Het is op z'n minst opmerkelijk dat in onze

eeuw heel veel rouwgebruiken geruisloos verdwijnen. Ronduit zorgwekkend is het dat daardoor zichtbaar wordt dat onder ons de dood weliswaar niet letterlijk 'verbloemd' wordt (?), maar wel figuurlijk.

Gods Woord

De Heilige Schrift spreekt over verschillende rouwgebruiken. De Israëlieten beweenden Aäron en ook Mozes dertig dagen. We lezen dat Jakob zijn klederen scheurt - als hij meent dat zijn zoon Jozef gestorven is - en een zak om zijn lendenen legt. Het dragen van zwarte kleren bij het overlijden van een moeder vinden we in Psalm 35: 'ik ging gebukt in het zwart, als een die over zijn moeder treurt' (vers 14b). De kanttekening (nr.24) schrijft: 'Dat is, in het zwart gekleed, als de rouwdragenden gewoon zijn te doen'. Het rouwklagen over een eniggeboren zoon of een eerstgeborene blijkt vanuit de Schriftprofeet Zacharia spreekwoordelijk te zijn. In de Evangeliebeschrijvingen lezen we van mensen die 'groot misbaar maken en wenen' (de zg. klaagvrouwen). De meeste hedendaagse gebruiken kunnen we wel in verband brengen met gebruiken die Gods Woord niet voorschrijft, maar wel omschrijft.

Ernst van de dood

Samengevat kunnen we stellen dat veel rouwgebruiken te maken hebben met de plaatselijke gebruiken in kerkelijke gemeenschappen. We kunnen ze daarom niet verplichtend voorschrijven aan anderen. Toch doet het pijn dat ook onder ons veel oude gebruiken en gewoonten verdwenen zijn. Mag de kerk een eigen levensstijl - ook in droeve dagen - houden? En is (bijvoorbeeld) het niet meer dragen van rouwkleren bij een begrafenis geen signaal dat we over de indringende roepstem van de dood zichtbaar héén leven? Juist roepstemmen wil(de) de Heere menigmaal gebruiken om stil te zetten op onze -van nature- oppervlakkige levensgang. Het is ons mensen immers gezet éénmaal te sterven en daarna ...hét oordeel. De Heere geve, door Zijn Geest, allermeest een hartelijk leedwezen over onze zonden, opdat we ook zouden leren: 'Want de bezoldiging der zonde is de dood, maar de genadegift Gods is het eeuwige leven, door Jezus Christus, onze Heere' (Rom.6:23).

VRAAG?

Heb jij/hebt u ook een vraag? Mogelijke vragen over onderwerpen binnen de doelstelling van 'De Saambinder' kun jij/kunt u mailen naar b.labee@kliksafe.nl of opsturen naar Kerkewijk 115a, 3904 JA VEENENDAAL. Er volgt -zo mogelijk- altijd een reactie.

Echter alleen als de redactie het waardevol acht voor al onze lezers, volgt publicatie in een nummer van 'De Saambinder'. Graag wel wat geduld.